

BIBLIOTECA ...
... MINERVEI

MILLE FLAMMARION

VISURI
INSTELETE

TRADUCERE DE

SOFIA NADEJDE

N°. 20
30 BANI

|Numere apărute|
din Biblioteca „Minervei“

---

1. *M. Sadoveanu.*—Duduia Margareta.
  2. *L. Andreiew.* — Guvernatorul.
  3. „ „ Nuvele.
  4. *Prosper Mérimé.* — Carmen.
  5. *M. Eminescu.* — Proza literară.
  6. *T. Robeanu.* — Poezii postume.
  7. *Alphonse Daudet.* — Scrisori din moara mea.
  8. *Teodor Vârnav.*—Istoria vieții mele.
  9. *Ioan Slavici.* — Spiru Călin.
  10. *I. Rossignon.* — In Livadă.
  - 11-12. *I. N. Potapenko.* — In slujba adevărată.
  13. *N. N. Beldiceanu.* — Cea dintăiu iubire.
  14. *Karl Emil Franzos.* — Vrajitoarea.
  15. *C. Negruzzi.* — Traduceri în proză.
  16. *N. V. Gogol.* — Taras Bulba. Vol. I.
  17. » » » » » » II.
  18. *Al. G. Doinaru.* — Călugărul Gherasim.
  19. *I. Slavici.* — Din valorile vieții.
  20. *Camille Flammarion.*—Visuri înstelate.
  21. *Ivan Turgheniev.* — Povestiri vânătorești.
-

Paul Mavri
Galati

VISURI ÎNSTELATE

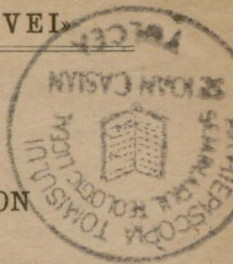
1911
1912

ICEM „Gavrilă Simion”
Tulcea
Colecții Speciale

BIBLIOTECA «MINERVEI»

No. 20.

CAMILLE FLAMMARION

Visuri înstelate

TRADUCERE DE
SOFIA NADEJDE

440

BUCUREȘTI

«MINERVA», — Institut de Arte
Grafice și Editură, — Bulevardul
Academiei 3, — Edgar-Quinet 4.

1909.

EDITURA INSTITUTULUI DE ARTĂ GRAFICE «MINERVA»,
BUCUREȘTI — B-DUL ACADEMIEI 3.

O IUBIRE IN STELE

— Ce ai în dimineața asta? strigai, — văzind pe Andreiu că vine în cabinetul meu, cu o înfățișare prăpădită și desnădejduită, cu fața ca de ceară, cu ochii rătăciți, cu chica încalcită și cu mersul obosit, parcă ar fi căzut dela un drum lung. — Nu-i fi petrecut noaptea cercetând stelele, deși cerul a fost frumos, cum nu l-am văzut de mult?

— Ba da, din contra, am privit îndelungă vreme cerul, noaptea asta, dar am scăpat de-o nedumerire fără păreche și n'am dormit o clipă. Sânt încă buimăcit. Ceea ce-ți pare spaimă e numai o mirare plăcută, încântătoare, urmată de o părere de rău nemărginită, o surprindere atât de puternică, în cât nu-mi viu în sine.

— Ai descoperit o stea nouă, cu spectru

ciudat, o nebuloasă cu formă nemai pomenită, o cometă cu coamă de nebună, și, din pricina emoției, n'ai putut dormi?

— E o întâmplare mai strașnică de cât orice ți-ai putea închipui. Am văzut'o pe Dora; da, pe Dora, moarta mea iubită.

— Da? Inchipuirea ta! Cum și-a mai bătut joc de tine! Nălucirea te 'nșeală pe tine, minte atât de liniștită și de cumpănită. Nu te încrede! Ți-am mai spus. E o cale primejdioasă. Ești cam prea poet. Imi plac mai mult matematicile; sânt mai neamăgitoare.

— Nu stau la vorbă. Nălucire, vis, orice vrei; dar sânt încă turburat de ce-am văzut și-am auzit. Și nu erà de loc ceva nebunese.

-- Atunci, povestește-mi istoria. Nu mă îndoesc, trebuie să fie foarte interesantă.

* * *

Prietenul meu Andreiu, tânăr de douăzeci și cinci de ani, observà cerul minunat de bine, desemnând întocmai planetele Mart, Joie sau Saturn; le studià mai cu seamă pe acestea, dar mai mult ca visător și mistic. Il lovise nu de mult o durere mare și cu ne-

putință de uitat; sta cufundat în jale neconținută. Iubise, avusese de tovarășe o fată tânără, foarte frumoasă, visătoare ca și el, aprinsă și iubitoare; o pierduse după trei luni de adorare. Și, de doi ani, de când îl izbise nenorocirea, gândea numai la dânsa. Abia dacă putea s'o uite în vremea lucrărilor lui științifice, cari-i luau puterile și vloga. Viața fără dânsa îi era tristă și întunecată, deseori dorea moartea. Nădejdea să moară în curând și, ce-i drept, sănătatea lui, atât de înfloritoare altă dată, slăbea pe nesimțite. Credea în nemurirea sufletului și se întrebă mereu unde putea fi iubita lui. De mai multe ori, îmi povestise că i s'a părut că dânsa e aproape de el, auzind dela ea ca un glas lăuntric, vorbindu-i sufletului.

Încercasem să-l întorc dela aceste gânduri, cari-mi păreau primejdioase pentru starea lui sufletească, și credeam că le-a părăsit când în acea dimineață veni turburat și ațîțat din pricina aceleiaș vedenii.

Îmi povesti că, pe la două ceasuri din noapte, pe când observă cu deamănuntul prin telescop o parte din Calea laptelui plină de stele,

atinsese cu ochiana oarecum și constelația frumoasă a Lebedei și se oprise asupra unei stele gemeni, minunată, Albireo, alcătuită din doi sori, unul galben-auriu, celălalt, ca safirul. În vreme ce încercă o lentilă tare pentru soarele albastru și se pregătea să-l observe cu spectroscopul spre a-i cercetă lumina ciudată, primî în ochi o strălucire și crezû că-i din pricina luminei orbitoare a stelei, dar tot odată simți pe umăr un fel de lovitură electrică.

Observă mai departe și potrivî spectroscopul la ochian. Apoi, fie din pricina oboselei din această noapte, fie din a nevoei de nițel repaos, se așeză pe jețul cel mare, unde obișnuim a ședea după ce lucrăm îndelungă vreme, și ațipi o clipă. Razele lunii, intrând prin deschiderea boltei, alcătueau o dungă ușoară de lumină albăstrue, care atingea aparatele, globurile și cărțile. Voi să se scoale, să observe prin spectroscop, dar, aproape de el văzû cu ochii lui, în picioare, luminat de lumină, chipul prea iubit și în același timp se simți că-l pironia o putere magnetică mai mare. Dar îl las pe Andreiu să

vorbească, căci iată ce-mi povestî cuvânt după cuvânt.

* * *

Dora sta 'n picioare înaintea mea, de-a-supra ei ardea Albireo. Iubita mea erà mai frumoasă decât înaintea, idealizată și ca străvezie, într'o lumină cerească.

Întâiu mă prinse o uimire. Nu mă temeam, dar mă simții totuși prins de fiori înghețați, din creștet până 'n tălpi; începui a tremură. Am ramas întins pe jeț, parcă-mi erà trupul de plumb. Dânsa nu se apropiè de mine și-mi pare că nici eu nu doream să mă apropiu de ea.

Mă privea gingaș, cu ochii ei albaștri, cari păreau mereu deschiși de mirare, și-mi zise cu vioiciune.

— De ce nu vii? Te aștept. N'am cunoscut încă iubirea!

Sunetul glasului erà ca odinioare și, îndată ce-l auzii, vedenia nu mai erà ceva deosebit, ci mi se părù firese.

La această bănuială blândă, la această părere de rău, la această mărturisire, toate

ceasurile fericite mi se înfățișară vii înaintea și îmbătarile pătimeșe și extazele plăcute și sărutările fără sfârșit și chiar voluptățile deosebite, toate aceste icoane încântătoare, înviate de-odată în creerul meu, mă pătrunseră cu un fulger de bucurie strălucitoare, și nu mă putui opri de a-i răspunde :

— Cum, n'am cunoscut iubirea?

— Firește că nu, răspuse ea. Am avut numai simțiri grosolane...

— Vai, dar ce alese!...

— Da, pentru Pământ. Dar aci, câtă deosebire!

— Unde, aci?

— În sistemul soarelui albastru din Albireo.

Și dânsa îmi spuse că locuște acolo, în mijlocul unui norod de îngeri. Și, în vreme ce o ascultam, mi se părea că trăiesc împreună cu ea viața ei cea nouă. Nu mai eră moarte, ci viață. Eram din nou cu dânsa, ca altădată.

— Dar, ce deosebire între iubirea ce se cunoaște aci și cea ce-am gustat pe Pământ!

Mărturisese, auzind această mărturisire, simții neplăcere.

— Cum poți ști? strigai, de odată, împins de gelozie.

— Nebun, nebun! zise dânsa cu zâmbetu-i minunat. Gelos de-o moartă!

— Dar nu ești moartă, fiind că-mi vorbești de iubire și zici că simți plăceri necunoscute pe acest Pământ.

Nu, nu sânt gelos, dar te iubesc mereu. Uite sânt în stare să judec. Spune lămurit.

— Pe Pământ aveam numai cinci simțuri. Vederea, auzul, mirosul, pipăitul au fiecare rostul lor în senzațiile noastre, deși iubirea adevărată stă în atragerea sufletelor unul către altul.

Aveam numai cinci simțuri ori chiar numai patru.

— Ai azi mai multe?

— Șaptesprezece. Și-ți mai spui: te-aștept. Și între aceste șaptesprezece e unul care le întrece pe toate, care-i cât toate, și care ar putea fi numit, el singur, simțul iubirei.

— Care-i?

— Simțul electric.

În iubire, electricitatea are rost de căpetenie, chiar la ființele pământene, atât de necioplite și de mărgenite. Sufletul omului e ființă materială, de soiul electricității. El trimite raze departe în jurul trupului nostru material.

Electricitatea aceasta aruncă unde nevăzute, cari sânt foarte deosebite de cele luminoase.

— Da, știu, zisei, cu mintea mea de matematic, undele luminoase sânt lungi de trei zecimi de miime de milimetru, pe când cele electrice sânt de trei-zeci de centimetre.

— Nu știam.

— Înțeleg prea bine ce-mi spui: este deosebire adâncă între mărimea vibrațiilor cari pricinuesc efectele electrice și între cele cari cășunează pe cele luminoase.

— Nici unul dintre cele cinci simțuri ale ființelor pământene nu poate simți undele electrice. La noi, din contră, simțul electric e cel dintâiu dintre cele șaptesprezece. E mult mai însemnat decât însăși vederea.

«De ce ne iubim? De ce simțim simpatii ori antipatii? De ce stăm altă dată nepăsători?

«E taină necunoscută vouă, deși pentru noi e foarte simplă, căci simțim cu 'n simț deosebit.

«Sufletul e o substanță electrică, aruncă în jurul său unde electrice nevăzute pentru voi, simțite de noi. Poți asemăna aceste unde cu ale sunetului, cu cele scoase din coardele vioarei, harpei, pianului, când vibrează. Dacă undele acestea întâlnesc în calea lor altă coardă gata a vibra în armonie cu cea dintâiu, aceasta a doua coardă va scoate un sunet, fără să o fi atins nime. E o încercare ce poți face în fiecare zi.

«Dacă două suflete vibrează la fel, ori, încă și mai bine, în potrivire armonică, undele lor, întâlnindu-se, se unesc, se căsătoresc, și iată aceste două ființi, legate una de alta, printr'o legătură mai tare decât fierul. Și s'au legat nu numai căutăturile, ci toată ființa lor. Dacă e acord desăvârșit, legătura nu se mai poate desface. Orice s'ar încercă spre a se împotrivi acestei uniri, va fi zădarnic. Ea se va săvârși la urmă, fie și prin moarte.

«Dacă e cacofonie în întâlnirea vibrațiilor,

urmează antipatie și orice judecată, cât de frumoasă, nu folosește. Omul cutare îmi e nesuferit. Femeea cutare îmi ațîță nervii. Nu cercă a îndepărta întipărirea cea din-tâiu, ar fi osteneală de prisos.

«Dar, pe Albireo, aceste vibrații ale sufletului, aceste unde eterice, le vedem, cum vedeți voi lumina, le simțim prin simțul nostru electric, pe când voi, nu.

«Aceste vibrații electrice, cari sânt însăși atmosfera iubirei, nu le cunoașteți pe Pământ. Simțiți iubirea, cum aude surdul muzica.

— Vai! i-am zis, cât ești de nedreaptă!

— De loc, iubite, îmi aduc aminte de toate. Dar gândește că iubirea e unirea intimă a două ființi.

În iubirile pământești, niciodată două ființe nu se contopesc în una și aceeași. Dar aci, unde simțul electric e deplin dezvoltat, trupurile noastre eterice sânt ca două electricități, cari se nemicesc contopindu-se în fulger. Combinația e atât de puternică, în cât din două ființi cari se îmbrățeșează, se alcătuește una singură.

— Ca hidrogenul și oxigenul, cari, com-

binându-se își pierd individualitatea și dau o picătură de apă, un mărgăritar limpede, care are în el tot curcubeul și e o prescurtare a Universului. Dar după aceasta?

— După aceasta! Ne despărțim din nou. Nu știu cum, dar înviem.

— Nu e cu neputință. Electricitatea nu poate desface picătura de apă și despărți din nou oxigenul și hidrogenul, cari o formaseră unindu-se?

— Poți desluși toate ca om de știință. Eu am ramas femeie, nu explic nimic.

— Atunci, i-am zis, ne pierdem până și conștiința existenței, murim cu adevărat și apoi înviem iarăși?

— Înțelegi acuma : cele șapte-spre-zece simțuri ale noastre, cărmuite de cel dintâiu dintre ele, simțul electric, dau senzații, față de cari cele mai vii bucurii simțite pe Pământ, sânt simțiri tâmpite de moluscă! Și ce lumină ne scaldă! Ce flori! Ce miros! E ca un extaz veșnic. Ah! dacă ai veni, dacă ai fi aici!

— Nu poți să mă iai cu tine? i-am zis.

— Vino!

Am prins'o în brațe, mi-am lipit buzele de-ale ei și am văzut deodată, în mijlocul unei lumini albastre foarte dulci și foarte blânde, că Dora mă ducea pe aripi uriașe. Stam strins lângă trupul său, pierdut de uimire. Ființe numeroase zburau ca și noi în aer, aveau forme de fluturi-femei, cu antene, cu podoabe și cu organe aeriene, cari fără îndoială slujeau simțurile nouă, despre cari îmi vorbise ea. Am înțeles că m'a dus de năprasnă pe una din planetele soarelui avaiu al Albireului. Cascade de apă albastră cădeau de pe stânci și curgeau în spre o grădină nemărgenită, zmălțată, plină, de flori strălucitoare. Păseri cu pene orbitoare de lumină umpleau văzduhul cu cântecele lor.

— Să trecem prin lumina asta, zise ea, vin' spre orizontul serei și să ne coborâm în palatele nopței.

Ocolind emisfera luminată, am ajuns într'un loc unde eră pe jumătate noapte. Toate stâncile, toate vegetalele, toate ființele aruncau lumină albastră, verde, trandafirie, fosforescentă sau fluorescentă.

Aceste stânci, se vede, au însușiri asemă

nătoare cu ale fosfatelor și sulfurelor de barit, cari țin în ele lumina Soarelui căpătată ziua și o dau noaptea. Ființele zburătoare de asemenea erau luminoase ca licuricii. În lumea asta niciodată nu e noapte de tot; întâiu din pricina acestei fosforescenți ciudate a tuturor trupurilor, apoi din pricina Soarelui al doilea, de aur, al lui Albireo, a cărui lumină depărtată mai niciodată nu lipsește, și din pricina unui inel ca al lui Saturn, luminat de cei doi sori cu culori deosebite, când albastru, când galben, când verde, aruncând luminile cele mai felurite și mai ciudate.

Ce puțin lucru e sărmana și mica noastră lume pământescă, pe care o credem tot, în fața acestei minuni din lumea străină Pământului!

Prea iubita și frumoasa mea Dora, mă ducea, cu dragoste, între aripele ei, și ne coborâram pe malurile unui lac, la umbrișul nemărgenit al unor copaci, ale căror foi mari se întindeau ca un leagăn de verdeață deasupra unui covor de mușchiu, zmălțat de floricele.

—Iată locuința mea, zise ea. Să ne odihnim.

Uimit, voii s'o cuprind în brațe și să gust de pe buzele ei dumnezeiești nespusa fericire de-a fi iubit de dânsa; dar, de-abia atinse Pământul și chipul ei pământean, de-odată, se schimbă în altul, asemenea cu al acelor ființi, pe cari le întâlnisem în zbor. Nu mai erà Dora mea. Totuși erà și mai frumoasă și mai strălucită, și, alături de ea, simții că eram numai un vierme pământean.

— Ca să mă mai iubești, ca să mă iubești mereu, zise ea, e destul să mori.

Părăsește pământul.

Acì, vei fi al meu.

— N'am părăsit oare Pământul ? i-am zis, inspăimântat,

— Nu : privește !

Îmi atinse ușor fruntea cu vârful unei antene : simții o zguduire tare electrică, deschisei ochii și mă văzui singur, stând în jețul cel mare.

Iubita mea nu mai erà. Nu mă îndoesc de loc, ea locuește, în adevăr, în acea stea a Lebedei, dânsa mă chiamă și o să plec la

ea în curând. O iubesc mai mult decât ori când.

* * *

Așa povestì Andreiu. Vedenia aceasta îl izbise atât de mult că, din acea zi, sufletul lui părea că rătăcește departe de Pământ.

Cu sănătatea mergea reu; dar erà fericit în visarea sa, cu dorința, cu idea fixă, de-a-și vedeà vedenia împlinită.

Nu mă mirai, când, peste câteva luni dela întâmplare, aflai de moartea scumpului meu tovarăș. Într'o noapte frumoasă de vară, poate, ademenit de aceeaș vedenie, se întinse pe același jeț, lângă ochianul equatorial îndreptat spre Albireo; dimineața îl crezură adormit, dar trupul său erà de tot rece. La dreapta, căzuse o sticlură cu acid cianhidric, din care o singură picătură e de-ajuns să nimicească legăturile dintre suflet și trup

---

CALATORIA ÎN CER

Eram în Veneția. Palatul ducal vechiu, Speranzi, cu ferestrele deschise spre Canalul cel mare. Luna oglindea pe apă o brazdă, cu solzi de argint, și nemărgenitul cerului se întindea sus de-asupra peste turnuri, peste cupole. După ce gondolele cu muzicanți cotiră din Canal și lunecară spre Podul suspinelor, corurile lor din urmă se stinseră în noapte, și Veneția părură că adoarme în acea liniște adâncă, necunoscută altui roiu omenesc, în afară de cel din regina Adriaticei.

Numai bătăile cadentate ale ornicului vechiu turburau această liniște venețiană, și, poate, n'aș fi prețuit tot adâncul acestei muțenii obștești, dacă nu m'ar fi îmboldit mișcarea regulată a acestui instrument menit să măsoare timpul. Bătăile astea mereu ace-

leaș arătau liniștea, și, lucru de mirat, păreau c'o măresc. Stam în fereastra înaltă și priveam discul Lunei, care domnea pe cerul albastru plin de lumina ei, și mă gândeam că steaua asta a nopților, care pare atât de liniștită și domoală, înaintea cu un kilometru în spațiu, la fiecare bătăe a limbei ceasului.

Acest fapt mă lovì pentru întâia-și dată cu oarecare tărie, poate, din pricina singurătăței ce mă încunjură. Priveam acest glob lunar, pe care putem vedeà, chiar și numai cu ochii nearmați, mărire vechi și forma lui geografică. Gândeam că poate-o locuesc și acuma ființi alcătuite altfel, de cum sântem noi, și cari pot trăi într'o atmosferă peste măsură de rară; dar mă lovea mai mult alergarea ei răpede în jurul Pământului, câte un kilometru (1017 metri) la fiecare tâcăeală a ceasului, 61 de kilometri pe minut, 3600 de kilometri pe ceas, 87.000, pe zi și 2.400.000 într'o lună, În minte, vedeam Luna, alergând în jurul nostru dela apus spre resărit și împlinindu-și rotirea în mai puțin de o lună. Și, în acelaș timp, simțeam, așa zicând, mișcarea zilnică

a Pământului în jurul osiei sale, mișcare ce se face de-asemenea dela apus spre resărit, și, din care pricină, ni se pare că se învârtește cerul în jurul nostru, dar dela resărit spre apus.

În vreme ce gândeam, Luna se mișcase mult și se coborà la apus în spre clopotnița Chieseii. Mișcări pământești și cerești, mai line de cât ale gondolelor ce lunecă pe oglinda limpede, ne duceți aevea ca'n vis, măsurăți zilele și anii noștri. Noi, umbre fugare, ne trecem, iar voi trăiți mereu. De mult încă tu străluceai peste apele argintate de lumina ta, o Lună tăcută, sfinx ceresc, pe când, milioane de ani în urmă, omenirea Pământului așteaptă, în sinul celor ce aveau să fie, nașterea sa atât de înceată. Vietăți, dobitoace ciudate, locueau pădurile ce acopereau uscaturile; pești fantastici se fugăreau în sinul valurilor; reptile zburătoare despicau văzduhul; crocodili, cari umblau în două picioare, ca și cum ar fi fost strămoșii celor din mitologia egipteană, se aretau în luminișurile de pe lângă țărmuri. Mai târziu ai strălucit și la nașterea celor dintâiu

flori și la durarea cuiburilor celor dintâiu păseri. Dar, câte nopți nu luminaseși cu lumina ta palidă, când întâiași dată s'a ridicat spre tine o privire de om, când întâiași dată o gândire omenească zbură spre tine ! Azi luminezi o omenire numeroasă și harnică, orașe înflorite, palate de marmoră, ridicate în mijlocul undelor. Acum un ceas, colo jos în gondolă, o păreche îndrăgostită, te luă martoră, cu jurăminte veșnice, uitând că schimbările tale atât de răpezi sânt icoana nestatorniciei noastre și a scurtimei vieței. Dar într'o zi vei domni, regină liniștită a nopței, peste un ținterim de ghiață, nu vei mai primi lumină dela Soare, gata el însuși a se stinge, și aci nu vor mai fi ornice să măsoare ceasurile tale, nici ființi omenești să le numere.

Visam astfel la lumina puternică a lunii, care părea că mărește toate umbrele, și sapă toate prăpăstiile de la temeliile palatelor confundate în apa neagră. Lumea aceasta vecină plutește la 384,000 de kilometri de la noi. Intr'o clipă gândirea ajunge acolo. Cu juțeala luminei, am putea merge o treime

din drum într'o secundă. Cu gândul, zburai până la acea lumină de sus, uitai Veneția, Adriatica și Pământul, mă simțeam dus până departe dincolo de atmosfera noastră.

I.

LA TREI SUTE DOUĂZECI ȘI PATRU DE MII DE
KILOMETRI DE LA PĂMÂNT.

În sfârșit, îmi părî că m'apropiu de această Phebe palidă și că sosesc deasupra nemărgenitelor lanțuri ale Apeninilor Lunei, cari despart «Marea aburilor» de «Marea ploilor», nu departe de meridianul central. Am găsit, așa cum le văzusem adesea în telescop, circurile și craterul lui Arhimede, al lui Autolycus și Aristillus; am plutit câțva timp deasupra înalurilor friguroase ale «Mărei seninătăței». Îmi părea că găsesc încă urmele apelor, cari au secat de mult și că văz mai multe funduri de cratere umplute cu noroiu vechiu. Mă deprindeam cu atât mai răpede cu această priveliște, cu cât instrumentele astronomice ne-au obișnuit de mult cu lumea asta vecină și cu cât oarecari amănunte asupra

«geografiei» Lunei ne sânt cunoscute mai bine decât ale unor părți de pe Pământ.

-Aceste circuri nemărgenite, aceste cratere căscate încă, acești munți ca niște inele, cu mărgenile priporoase; aceste creste selbatece și goale, aceste văi adânci, aceste crepături nenumărate, le-am cercetat și le cunoaștem. Vedem acolo urmele «geologice» ale unei lucrări vulcanice uriașe. Cratere adânci, de câte trei kilometri de late; de câte o sută, o sută cincizeci și două sute de kilometri de lungi; munți cu vârfuri de șase, șapte mii de metri înălțime; câmpii și țermuri, pe cari se vede încă lucrarea apelor. Nu zărim nici odată nouri, nici urmele vre unei evaporări, ori ale unei condensări de aburi din atmosferă. Însă-și atmosfera, dacă o mai are, e foarte rară. Și totuși se poate cunoaște, de când s'a cercetat cu de amănuntul priveliștea acestui glob vecin, se pot, zic, cunoaște nu numai unele năruituri, precum și schimbări «geologice» la fața ei, dar și oarecari schimbări destul de răpezi pe ținuturile mai joase, unde atmosfera s'o fi aflând, poate, îndesită. Condițiile organice ale lumii acesteia sânt, nea-

părat, cu totul deosebite de ale noastre ; dar nu s'a dovedit că nu e nici un fel de viață acolo, deși se pare că întinderea răstimpului de viață a acestui Pământ e cu mult mai înaintată decât a planetei noastre.

Gândirea și privirea mi se opreau asupra icoanei palide a acestui satelit al Pământului, și mă întrebam, dacă chiar în această clipă nu se află într'o cetate veche lunară, în fundul unui circ ori a unei văi adânci, o ființă care își ține și ea ochii ațintiți în sus, privind, pe cer, Pământul, unde sântem noi, întrebându-se și ea, dacă pe acest glob foarte mare, care stă deasupra capetelor lor, nu se află ființi inteligente, cari pun minței aceleași întrebări nedeslegate, pe cari și noi ni le punem despre patria lor.

În vreme ce călătoream astfel în această lume vecină, steaua nopței se coborâse destul de mult spre apus și băgai seamă, nu departe de ea, la stânga o stea strălucitoare cu lumină roșie, aruncând raze de foc din înălțimea cerului. Pe dată, am cunoscut că e vecina noastră, planeta Mart, cu raze arze-

toare. E rudă poate cu Pământul nostru, având atâtea asemănări cu el.

Iată, mi-am zis, planeta cea mai de interes pentru noi: acea pe care o cunoaştem mai bine. Umblă în jurul Soarelui pe o orbită ce vine la depărtare mijlocie de 227 de milioane de kilometri de la Soare. Pământul nostru îşi face drumul de un an, la o depărtare de 149 de milioane de kilometri. Sânt, deci, în mijlociu, 78 de milioane de kilometri de la orbita unuia la aceluialalt. Tocmai trece acum pe acea parte a drumului său care vine mai aproape de Pământ. Din întâmplare, aceste două drumuri, nefiind nici circulare nici paralele, apropierea între aceste două lumi e acum numai de 60 de milioane kilometri. Lumina, cărei îi trebuie o secundă să vie de la Lună la Pământ, are nevoie de două sute de secunde, trei minute, ca să treacă prăpastia cerească dintre Mart şi Pământ. Mi se părî că 'ntrebuinţai în adevăr aceste trei minute ca să zbor până acolo şi uitai cu desăvârşire fereastra înaltă a palatului veneţian, având sub ochi numai lumea nouă, pe care mă dusesese zborul gândului meu.

II.

LA ȘASEZECI DE MILIOANE DE KILOMETRI
DELA PĂMÂNT.

Vorbind astronomicște nu e tocmai departe. E chiar foarte aproape de-aci: la doi pași. Lumea lui Mart e cea dintâiu stație a sistemului solar, cea dintâiu planetă ce întâlnești, când pleci dela Pământ, să cercetezi ținuturile depărtate ale cerului. Cu cât te depărtezi de Pământ, acesta pierde, din ce în ce mai mult, mărirea lui părută. Văzută din Lună, planeta noastră plutește pe cer ca o lună foarte mare, mai mare în diametru de patru ori decât Luna nopților noastre, și de patru ori mai luminoasă, căci stă atârnată în spațiu și trimite lumina primită dela Soare,— ca Luna și celelalte planete din sistemul solar. Dela depărtarea de 400.000 de kilometri, Pământul pare încă foarte mare, fiindcă e de patru ori aproape mai lat decât Luna. La depărtarea de 4 milioane de kilometri, pare de zece ori mai mic în diametru, dar tot are disc destul de măricel. La depărtarea orbitei lui Mart,— când

aceste două lumi sânt mai aproape — văzut dela 60 de milioane de kilometri, nu mai are disc măricel, dar tot el e steaua cea mai mare și cea mai strălucitoare de pe cerul întreg. Locuitorii planetei Mart ne admiră pe cerul lor ca pe o stea strălucitoare, care le arată faze asemănătoare cu ale lui Venus. Pentru ei, noi sântem Luceafărul dimineței și al serei, și, firește, în mitologia lor ne-au ridicat altare.

Când am ajuns în această lume, eră pe la amiază, după meridianul central al planetei. Văzui două luni mici, cari se învârteau răpede pe cer și mă oprii pe coasta unui munte, de unde vederea se întindea departe, până la mare. Valuri băteau țărmul dela picioarele mele, și priveliștea aceasta îmi amintea pe cea de pe terața observatorului dela Niza. Eră, ce-i drept, o Mediterană cu apele liniștite, de culoare verde-albăstrie cam întunecată, și, la privirea întâia, mi-se părù că văd păduri de portocali cu roade aurii, strălucind la soare; dar numai culoarea eră la fel, căci sânt roade, cari nu se găsesc pe Pământ. În depărtare, se vedeau pe valuri

corăbii, pe cari le purtau motori ne mai văzuți, de bună seamă, prin puterea electricității. În aer se mișcau baloane în formă de păseri-pești și răpede aflai că locuitorii acestui Pământ ceresc, printr'o lege a evoluției naturale, au însușirea de-a zbură în aer, și că felul lor de-a se mișcă e zburatul. Apăsarea acolo e slabă, densitatea ființelor și-a lucrurilor aci e mult mai mică decât la noi; arta inginerilor a ajuns, de veacuri încă, foarte departe. Dânșii au săvârșit lucrări însemnate, cu mult mai mari de cât toate cele făcute în veacul acesta pe planeta noastră; ei și-au prefăcut globul prin lucrări mărețe, despre cari astronomii Pământului încep să-și dea seamă, cercetându-le cu telescopul.

E lesne de înțeles că lumea aceasta trebuie să fie mai înaintată decât a noastră; căci e mai veche și, fiind și mai mică de cât globul nostru, s'a recit mai curând și fazele dezvoltării sale organice au fost mai pripite.

Anii lui Mart sânt mai lungi decât ai noștri, lucru de folos. Condițiile de traiu, anotimpurile, climatele, meteorologia, zilele și nopțile se aseamănă cu ale noastre. De aci chiar,

îi putem vedea uscaturile, mările, țermurile, geografia, zăpezile polare, cari se topesc primăvara, cețile deminețelor și mai ales cele de seară, ba chiar schimbările pricinuite de anotimpuri; uneori putem privi vărsări întinse de ape, iar pe uscaturi săpături late și lungi, în formă de canale, cari, din pricina unor condiții ciudate meteorologice, pară se despart în două, într'un cuvânt, toate manifestările unei vieți mult mai harnice decât cea ce avem de pe Pământ.

Mă oprii pe Mart numai vremea trebuitoare ca să-mi fac o idee oștească despre viața de-acolo și, peste câțva timp, mă văzui mutat pe lumea inelelor lui Saturn.

III.

LA DOUĂSPREZECE SUTE DE MILIOANE DE
KILOMETRI.

Ideea de timp, prubulueala cât ține, sânt potrivite după starea sufletului nostru. Dacă dormim somn adânc, vreme de șapte-opt ceasuri, acest timp va face în viața noastră un gol, a cărui întipărire asupra voinței

noastre va fi tot atât de mare ca și cum somnul ar fi ținut numai zece minute. Minerii, cari, din pricina unei prăbușiri, au stat închiși câte cinci-șase zile, înainte de a-i scoate, totdeauna cred că au fost despărțiți de lume numai douăzeci de ceasuri. Îngropați, de pildă, Marți, nu voeau să creadă că i-au scos tocmai Duminecă.

Într'un vis de câteva secunde, înse, se pot trăi mai multe ceasuri, cari par a curge foarte încet. Într'o zi, trecând printr'o pădure, calul luând vânt, m'aruncă într'o râpă și căderea ținù abia trei secunde; văzui înse cel puțin zece ani din viața mea, cu toate amănuntele ce se urmaseră, fără ca întâmplările să se fi pripit. În unele ceasuri de așteptare, cine n'a băgat seamă cât de lungi ne sânt minutele? Orbita anuală a Pământului în jurul Soarelui, fiind la depărtare de 149 de milioane de kilometri, a lui Saturn e la depărtare de 1421, așa că între cele două orbite sânt 1272 de milioane de kilometri. Luminei îi trebuie 70 de minute ca să străbată întinderea aceasta. M'am deprins cu aceste depărtări și cu iuțea luminei și am

văzut trecând lămurit în gândul meu cele 4240 de secunde trebuitoare pentru acest drum, de câte 300.000 de kilometri pe secundă. Totuși, știu bine că n'am întrebuințat tot acest timp ca să merg pân la Saturn, nici chiar ceva mai puțin, cât ar fi trebuit adică pentru depărtarea dela Mart la planeta cu inel, căci întâia lovitură a ceasului zece sunase la ornicul cel vechiu, când uitasem pe Mart și-mi aruncasem ochii spre Saturn, iar când ajunsese, ceasul nu isprăvise încă de bătut.

Mă oprii la satelitul al optulea, de unde se poate ușor prețului mărimea sistemului lui Saturn. Planetă uriașe, al cărei diametru e de nouă ori și jumătate cât al globului nostru, a cărei suprafață e de 80 de ori cât a Pământului, iar mărimea, de 675 de ori cât a insulei noastre plutitoare. În jur are un inel uriaș, alcătuit din mai multe, al cărui diametru e de 284,000 de kil. Domnește, încins de aceste inele, în mijlocul unei cete de opt luni, cari umblă în juru-i, alcătuiind un sistem a cărui rază e de 3,964,000 de kilometri. Acest sistem formează el singur o lume mai mare decât a celor vechi. Până la

vremea cuceririlor astronomice moderne, nici un om de pe Pământ, nici un poet, nici un filosof, nici un eugetător, nu ghicise mărimea adevărată a trupurilor, cari alcătuiesc Universul.

Cât de mic pare Pământul, văzut din sistemul lui Saturn! Abia de-l vezi strălucind din când în când, la câte șase luni, ca un punct luminos mic, câteva minute seara după asfințitul Soarelui, ori câteva clipe dimineața, înaintea de resăritul lui. Ne pare mult mai puțin lucru decât sateliții acestei planete. De altfel Titan, unul din ei, e mai mare decât Mart și Mercur, iar diametrul lui e pe jumătate cât al Pământului. Văzuți de-aproape, de pe al șaselea din ei, pe care mă dusesem, par niște luni uriașe, cari umblă pe cer cu felurite iuțeli și având faze deosebite, după unghiul ce-l fac cu Soarele. Această împrejurare pricinuește efectele cele mai frumoase. În vremea nopții Saturn primește lumină dela lucirea inelelor, la care se adaugă și o lumină de luni deosebite, fiindcă sânt totdeauna mai multe de-odată de-asupra orizontului.

Privind acest sistem minunat, al cărui diametru e de opt milioane de kilometri, te minunezi de întrulocarea acestor nouă luni, din cari mai multe au acuma locuitori, mă gândeam la închipuirea deșartă a locuitorilor Pământului, cari cred că sălașul lor e singura zidire a lumii. Până acuma au crezut că pot să înțeleagă începutul și sfârșitul lucrurilor, cunoscând numai locuința lor, fără să se uite în juru-le și să vadă că nu sânt singuri în lume.

Intocmai ca și cum o vrabie, ar voi să povestească istoria Parisului de pe ce s'a întâmplat în jurul cuibului său în vremea unui anotimp; sau ca un învățat care, rupând o foaie din mijlocul unei cărți mari, ar voi să ne spuie cuprinsul lucrărei întregi de pe cetera unei bucățele neînsemnat de mică.

Imi dădui cea mai mare silință să deosibesc Pământul dela depărtarea aceasta, și, în sfârșit, reușind a-l afla pierdut ca un punct foarte mic în razele Soarelui, înțelesei mai bine de cât oricând, de ce nici o închipuire filosofică sau religioasă, chiar dintre cele mai înnaintate și mai curate, n'a putut să dea

locuitorilor acestui glob deslegarea minții noastre și de ce trebuie să cerem răspuns de la astronomie, singura știință, care ne arată rangul Pământului în Totul cel mare și care ne desfășoară înaintea ochilor orizonturile nesfârșitului, perspectivele veșniciei.

Dar mă gândii în același timp că, ori cât de mare și de minunată e, totuși lumea lui Saturn nu e așa depărtată de Pământ, ca să ne simțim slobozi de orice patriotism local, și că, fără să eșim din hotarele sistemului solar, putem găsi alte stații cerești și mai neatârinate încă de vecinătatea noastră solară. Zării planeta Neptun, care umblă la o depărtare de mai mult de 400 de milioane kil. de la Soare, pe-o orbită nemărgenit de mare pentru care-i trebuie mai mult de 164 de ani ca să o cutreere și răpede mă simții dus acolo.

IV.

LA PATRU MILIARDE DE KILOMETRI DELA PĂMÂNT.

În adâncurile întinderii, la o depărtare de la Soare de treizeci de ori cât cea la care

sântem noi, având lumină și căldură de 900 de ori mai slabă de cât noi, plutește lumea lui Neptun, în condiții de viață cu totul deosebite de cele de pe Pământ. Naturaliștii scurți la vedere, cari spuneau altă dată cu încredințare că adâncurile oceanului sânt pe veci sterpe, fiindcă lumina și apăsarea sânt cu totul deosebite de cât la față, au primit desmințire foarte aspră dela însăși Natura. Această desmințire, atât de aspră și hotărâtă, tot nu i-a învățat încă minte, căci mai sânt încă unii cari spun că viața poate fi numai pe lumi asemenea cu-a noastră. Mereu mintea peștelui, care șochoate, de altfel cu cuget foarte curat, că nu se poate trăi afară din apă. Să lăsăm pe învățații aceștia cu părerile lor și să ne urmăm drumul.

Astronomia trebuie să fie profesoară filosofiei.

În lumea depărtată a lui Neptun, unde anul e cât 165 de-ai noștri, au trecut numai zece ani de pe vremea Romanilor. Să ne amintim că sânt 1650 de ani de când Romanii domneau la Lutetia și în Galia, când nimeni n'ar fi putut prevedea o Franție și

nici vre o nație de azi. Lumea aceasta a lui Neptun e în stare să ne deprinză a ne mări închipuirea noastră pământească, atât de strimță și de personală, mai ales când e vorbă de măsura timpului. Calendarul acestei planete e tot atât de neîndoios și de adevărat ca și al nostru și un an de pe Neptun nu-i mai lung pentru ființele încete și chibzuite cari locuiesc în acel sălaș, decât un an de-ai noștri pentru ființele iuți și grăbite cari mișună în orașele noastre zgomotoase. Dar un tânăr de douăzeci de ani a trăit acolo aproape 3300 de ani pământești, fără să-și închipuie de loc că locuitorii planetei noastre ar socoti acest timp ca foarte lung și că nașterea lui ne-ar duce pe vremea, când trăeau Homer și Grecii vechi.

Chiar cercetarea cea mai iscusită nu poate găsi o potriveală între ființele cari trăesc pe Neptun și cele ce cunoaștem pe Pământ. Nici o clasă de ale noastre, fie dintre animale fie dintre vegetale, nu poate să li se asemene. E altă lume, cu totul deosebită de aceasta.

Organismele cari trăesc la suprafața feluritelor lumi din spațiu, sânt rezultanta pute-

rilor cari lucrează pe fiecare din aceste lumi. Forma omenească de pe Pământ se trage din formele strămoșești ale șirului lung de animale, din cari a eșit pe încetul și a ajuns cea mai desăvârșită. Aceste forme animale vechi se urcă, din una în alta, prin legături neîntrerupte, până la organismele primitive, — lipsite de simțurile, cari sânt fala omenirii, — și prin cari viață s'a arătat, organisme foarte neînsemnate, așa că mai nu li se dă numele de ființi vii, căroră nu le poți zice nici animale nici vegetale, căci nu sânt nici una nici alta, cari ni se înfățișează în stare de substanță organizată, deosebită de materia neorganică, dar cu toate acestea sânt numai o combinație chimică, având viață nedeslușită, protoplasmă elementară, semânța vieții întregii de pe Pământ, animală și vegetală. Cele întâi ființi organizate s'au format în sinul apelor căldicele ale oceanului, care acoperea toată fața Pământului, la începutul perioadelor geologice. Natura chimică, însușirile lor, puterea lor, urma din compoziția chimică a acelor ape, a densității, a căldurei, din juru-le. Schimbările acestora au

adus schimbări în dezvoltarea acestui arbore genealogic, și, după cum organismele locuiește în părți adânci, mijlocii sau la fața apelor, pe țărmuri, câmpii joase și umede, costise sorite ori munți, arborele genealogic se dezvoltă, dând naștere la organisme din ce în ce mai deosebite. Omenirea pământeană de azi e cea din urmă floare, cel din urmă rod, al acestui copac. Dar viața aceasta e pământeană, din rădăcini până în vârf; și pe fiecare lume arborul e deosebit. Viața e uraniană pe Uranus, saturniană pe Saturn, siriană în sistemul lui Sirius, arcturiană în al lui Arcturus, adică potrivită cu fiecare loc ori, cum am zice și mai adevărat, făcută și dezvoltată în fiecare lume după starea ei fizică și după o lege primordială cărei se supune firea întreagă: legea propășirii.

Această simfonie a vieții nemărgenit de mare, potrivită în fiecare lume cu condițiile spațiului și ale vremii, se dezvoltă ca un cor universal, ale cărui părți ar fi despărțite una de alta prin întinderi nemărgenite și prin veșnicii de timp. Ne par neunite, fiindcă putem auzi numai o notă de odată, dar, în

adevăr, vorbind absolut, nu este nici timp nici spațiu. Joe va avea locuitori cugetători tocmai peste milioane de ani, după ce i-a avut Pământul. Din punct de vedere absolut, deosebirea de dată nu e mai mare decât ca dintre eri și azi.

Toate acestea se întâmplă, se săvârșesc, firește, ca și cum nici n'ar fi Dumnezeu. Și, la urmă, ființa pe care locuitorii Pământului au numit'o până acuma Dumnezeu, nu este. Buddha al Chinezilor, Osiris al Egiptenilor, Iehova al Evreilor, Zeus al Grecilor, Dumnezeu Tatăl ori Dumnezeu Fiiul al creștinilor, Allah cel mare al musulmanilor, sânt închipiri omenești, personificări făcute de om, în cari și-a întrupat nu numai năzuințele sale cele mai înalte și virtuțile cele mai mari, dar și cusururile sale cele mai de rând și relele cele mai urâte. În numele acestor zei, împărații și preoții mari, în toate veacurile și la adăpostul tuturor religiilor, au băgat omenirea într'o robie, din care încă n'a scăpat ; în numele acestui Dumnezeu, care «apără pe Germania», care «apără pe Anglia», care «apără pe Italia», care «apără pe Franția»

care «apără toate desbinările și toate barba-riile», în cât și în zilele noastre noroadele așa zise civilizate de pe această planetă sânt înarmate, în războiu unele cu altele și ațitate ca niște câini furioși, gata a se aruncă într'o învâlmășeală, unde prefăcătorii și minciuna stau pe treptele tronului și fac să domnească «Dumnezeul armatelor», care binecuvintează pumnalele și-i bagă mâinile în sângele cald al jertfelor, ca să însemne pe frunte pe puternicii încoronați. În numele acestui Dumnezeu, preoții au ars pe rug pe Jeanne D'Arc, pe Giordano Bruno, pe Etienne Dolet, pe Ioan Huss și pe atâția alți eroi; tot ei au osândit pe Galileu și au binecuvântat măcelul din ajunul sfântului Bartolomeu; iar steagurile lui Mohamet au acoperit Europa cu armate de ucigași și toți regii «popoarelor lui Dumnezeu» au vărsat sânge omenesc; Gingishan și Tamerlan își însemnau drumul cuceririlor cu piramizi de capete tăiate.

Acest Dumnezeu, cărui i se înnalță altare și i se cântă *Te deum*, simbol al apăsărei noroa-

delor, al uciderii și al prădăciunii, această ființă rea n'a fost nici odată și nu este.

E ciudat că omul necioplit, selbateg și barbar, abia eșit din neștiință, neprețut cum e, încât nu-și cunoaște nici trupul, abia începând a sloveni în cartea cea mare a lumii, a îndrăznit, cu bună credință, a născoci pe Dumnezeu. Nu-și cunoaște nici furtăciunea sa și-a năzuit să descopere Necunoscutul! Intr'o vreme, când nu se știa nimic, când astronomia, fizica, chimia, istoria naturală, antropologia, nu erau încă născute, iar spiritul slab zăcea în amăgiri și greșale, îndrăzneala omenească a zămislit religii în-suflete și zeii din fruntea lor. Sântem recunoscători și privim cu uimire evlavioasă încercarea lui Confucius, a lui Buddha, Moise, Socrat, Iisus și Mohamed, cari au visat să dea oamenilor un cod de morală, merit a-i scoate din barbarie și a-i înălța la idea Binelui. Astfel de lucrări se vor bucura pururi de admirația și respectul celor cari iubesc propășirea intelectuală și morală a omenirii.

Faptul că întemeetorii și întocmitorii formelor religioase au pus în fruntea cultului

o ființă ideală, pe care nime să nu cuteze
o înfruntă și în numele căreia să poată po-
runci, se poate socoti ca lucru folositor din
punct de vedere social, dar valoarea lu-
nu ese din cadrul social și are ca scop nu
mai binele obștesc al omenirii și al societății.
Dar, că pe zeii aceștia, născociți de oameni
și socot aevea — într'un cer cu totul închipuit
și pe care l-a nimicit cea dintâiu cucerire a
astronomiei; — că o parte din omenire li s'a
închinat și li se închină încă, că, chiar în
vremea noastră, unii capi de state fac poli-
tică în numele unui drept dumnezeesc, spu-
nând că-i «mâna lui Dumnezeu» în cele ma-
grozave rele sociale; că se fac icoane pe
steagurile armatelor, ca pe vremea Jeanne
D'Arc, a lui Constantin sau a lui David, — e
nepotrivire grozavă cu vremea, un amestec
de înșelăciune și credință deșartă, de fățar-
nicie și prostie, nevrednică de vârsta de învă-
țatură cinstită și pozitivă, în care trăim. Un
om cinstit va desprețui pe toți acei cari trăiesc
de pe urma acestui sistem.

Cercetarea pricinei adânci, nu zic «cunoa-
șterea lui Dumnezeu», — căci ar fi pretenție

vrednică de un teolog,— e nebunească în sine. Dar chiar *cercetarea* ființei absolute, a izvorului energiei care ține, însufletește și domnește lumea, a puterii care lucrează în tot Universul din vecii vecilor și dă loc aparențelor, cari ne lovesc ochii și pe cari științele noastre le adâncesc,— această *cercetare* nu se putea începe nici închipui înaintea de descoperirile astronomiei și ale fizicei moderne, adică înainte de cercetările lui Galileu, ale lui Kepler și Newton. Nu sânt mai mult de două veacuri, de când religia s'a curățat de credințele deșarte și de greșalele neștiinței vechi; nu sânt mai mult de două veacuri, de când ideea aceasta a eșit din desvălirea științei. Toate religiile de azi s'au alcătuit în veacurile de neștiință, când nu se știà nimic, nici despre cer, nici despre Pământ. Religia adevărată, adică unirea sufletelor slobode pentru aflarea adevărului, va putea fi opera unei vârste ca a noastră, când câteva minți curajoase și neinteresate se vor desbrăcă de fățarnicia învățăturilor minciunoase și nu vor cădea în ateismul copilăresc al oamenilor, cari par a ști ceva, dar cari nu văd mai departe de

cât scoarța copacului, — și vor întrebuința, cu inimă curată și liberă, toate ramurile științei la cercetarea alcătuirii adânci a Universului și a ființei omenești. Viitorul ne va povățui. Azi știm puțin, abia începem a învăța.

Cel care a ocolit de mai multe ori globul pământesc, cel care a cercetat Europa și Asia, Africa și cele două Americi, judecă mult mai larg istoria și starea omeneirii decât cel care n'a eșit niciodată din satul ori din județul său. Intre ideile strimte, neîndestulătoare, înșelătoare, ale acestuia și judecata largă, dreaptă, cumpănită, exactă a celui dintâiu, e deosebire ca între noapte și zi.

La această depărtare de Pământ, judecata ce ne putem face despre operele omenești e cu totul alta decât cea cu care ne mulțumim aci. Privim uimiți sistemul solar întreg în măreția lui, mărturisim micșorimea planetei noastre miciute, întru cât privește locul ce ține cât și din punct de vedere al timpului mărunț prin mișcarea lui anuală atât de răpede în jurul Soarelui. Simțim că părerile noastre pământene le înrăuresc sentimentele înguste și josnice, închise în ori-

zontul unei roți și sântem gata a cugeta cu mai multă neatârnaire, libertate și în întregime despre nemărgenirea zidirei lumii.

Dar, ori cât ar fi de departe ar fi planeta Neptun de patria noastră pământescă, tot face parte din acelaș sistem și din familia Soarelui. Alte planete, necunoscute încă și neștiute de astronomii Pământului, se mișcă dincolo de Neptun. Cea dintâiu din acestea trebuie să fie la o depărtare de 48 de ori cât a Pământului de Soare, adică la șase miliarde opt milioane de kilometri, pe o orbită nemărgenit de mare, pentru care-i trebuie 330 de ani ca s'o facă.

Călătoria cerească, pe care o dau pe scurt, mă duse dincolo de aceste ținuturi, afară din împărăția Soarelui. Aruncându-mă în cerul fără sfârșit, ajunsei în alt sistem, străbătând în împărăția unei stele.

V.

LA PATRUZECI DE MII DE MILIARDE DE
KILOMETRI.

Fiecare stea e un Soare, strălucitor prin lumina sa însăși. Soarele, care ne luminează

e de 1.284.000 de ori mai mare decât Pământul și de 324.000 de ori mai greu. Mărimea și greutatea stelelor sânt tot cam așa. Multe sânt și mai mari și mai grele.

Ori în spre care stea ne vom îndreptă, apropiindu-ne de ea, ne apropiem de un soare, de un cuptor orbitor de lumină. Aceste nenumărate vetre de lumină, de căldură, de electricitate, de atragere, ne par de aci puncte luminoase, numai din pricina nemărgenitelor prăpăstii ce ne despart. Soarele cel mai aproape, steaua cea mai vecină, arde la depărtare de 275.000 de ori mai mare decât a Soarelui, deci la patruzeci de mii de miliarde de kilometri de aci.

Călătorind cu iuțea unui tren expres, aruncat în spațiu, făcând câte 60 de kilometri pe ceas și mergând în linie dreaptă la cea mai apropiată stea, fără nici o întârziere sau oprire, am ajunge la locul hotărât, după zbor neîntrerupt timp 75 de milioane de ani!

Călătorind cu iuțea celei mai răpezi boambe, născocită de ucigașii de oameni, iuțea carei e de două ori mai mare decât a

sunetului, 680 de metri pe secundă, ne-ar trebui un milion și jumătate de ani să străbatem depărtarea aceasta. Dacă steaua aceasta ar plesni printr'o explozie groaznică și, dacă vuetul ar putea ajunge până la noi, cu iuțeala lui obișnuită în aer, am auzi explozia abia peste trei milioane de ani de la ziua în care s'ar fi întâmplat!

Am vedea steaua strălucind pe cer încă patru ani după întâmplarea care ar fi nimic'it'o, fiindcă lumina trece prin spațiu cu iuțeală de trei sute de mii de kilometri pe secundă și ar trebui să meargă cu această iuțeală vreme de mai bine de patru ani până să ajungă la noi.

De la această depărtare, Soarele nostru strălucitor se vede numai cât o stea. Lumile ce se învârtesc în jurul lui, Pământul, Venus, Mart, Joe, Saturn, și frații lor din aceeași familie solară sânt grămădiți în juru-i, din pricină că privim de departe și nici nu se mai zăresc.

Cercetate de departe, privite în total, aceste țeri din împărăția Soarelui par neînsemnate chiar minței celei mai binevoitoare,

ca și cum n'ar fi, parcă Soarele n'ar arunca în juru-i raze de lumină și de viață. Planeta noastră, care ne pare atât de însemnată, e un punct microscopic cu neputință de descoperit cu simțurile noastre și istoria ei întreagă, ascultată de atât de departe, ar fi mai puțin decât zborul unei libelule, fiindcă ar trebui s'o cunoaștem ca s'o ghicim că este. Mai cu seamă astfel se arată zădărnicia pontificilor și deșertăciunea dogmaticilor.

Mă simții dus în sistemul acestei stele, cea mai apropiată dintre toate la câte li s'a măsurat depărtarea, și care face parte, cum se știe, din constelația Centaurului: e steaua Alpha din ea. Acest sistem e ciudat și mult mai minunat decât al nostru. În loc de un soare singur, asemănător acesta cu al nostru, care ne luminează, doi sori gemeni se învârtesc unul în jurul altuia în 84 de ani, despărțiți unul de altul prin o depărtare de 3 miliarde de kilometri. Acești sori gemeni, amândoi, au strălucire foarte puternică [de mărimea 1-a și a 2-a, văzuți de aci] și sânt cu mult mai mari decât soarele nostru. Planete se învârtesc în jurul fiecărui din ei, strinse sub ari-

pele lor ocrotitoare, căpătând dela ei lumină și viață, luminate de doi sori deosebiți, avându-i pe cer când pe-amândoi, când pe unul. Mărimea lor e deosebită, după cum sânt mai aproape ori mai departe, schimbări de depărtare izvorâte din pricina învârtirei lor în jurul centrului comun de greutate,

Acolo sânt alte condiții de viață decât pe Pământul nostru și pe celealalte planete din grupa noastră. Doi sori! Ce șir de anotimpuri! Ce deosebiri de climă! Ce schimbare răpede a vieții! Ce încurcătură în călindar, în urmarea anilor, a verilor și ernilor, a zilelor și nopților! Numai faptul că este asemenea sistem destul de cunoscut de astronomii Pământului, nu arată oare de-ajuns să sânt nenumărat de multe asemenea stele respândite în golul spațiului?

Ce mulțime de stări ale feluritelor puteri naturale trebuie să fie în sinul acestui grup solar, ce întâmplări neasemănătoare cu ale noastre, dar pe cari, fără îndoială, le simt și prețuesc cu simțuri cu totul deosebite de cele de pe Pământ, simțuri pe cari le-au hotărât

și dezvoltat, în acele lumi depărtate, puterile naturale înseși.

✠ În lumi luminate, încălzite și cărmuite de doi sori, viața a trebuit să se arate și să se înjghebe cu totul altfel decât pe Pământ, bucurându-se, neapărat, de o viață îndoită, având altfel de simțuri și altfel de organe.

Starea vieții pământene n'o mai poate socoti cugetătorul, astronomul, fiziologul ca tipul vieții universale. Tot ce putem învăța, cerceta și cunoaște pe Pământ, va fi numai o parte neînsemnat de mică și cu totul neîndestulătoare pentru nenunăratele și nesfârșitele feluri de fapte respândite în spațiul fără de margini.

Totuși este un lucru asupra căruia trebuie să stăruim, înainte de-a urmări cercetările noastre cerești. Oricari cât ar fi de felurite sistemele stelare, oricare ar fi deosebirea de mărime, de căldură, de densitate, de lumină, de electricitate, de mișcare, de constituție fizică și chimică etc., pe deosebitele globuri, cari se află în întinderea nemărgenită, toate aceste lumi se leagă între ele prin o putere

nevăzută, care le ține pe toate într'o rețea înzestrată cu o sensibilitate nespusă.

Întinderea nemărgenit de mare ce desparte aceste sisteme, nu le împiedecă de-a fi între ele înlănțuite prin legături firești. Depărtarea dela Lună la Pământ e de 384,900 de kilometri; Luna lucrează neîncetat asupra fiecărei părțicele din Pământul nostru, încât și Pământul întreg și fiecare din noi cântărim nișel mai puțin, când această stea strălucește sus pe cer, decât când e la orizont. Depărtarea între Soare și Pământ este de 149 d milioane de kilometri. Soarele silește pe Pământ să se miște c'o putere potrivită cu depărtarea și Pământul, la rândul său, mișcă din loc Soarele, pe cer. Depărtarea dela Soare la Neptun e de peste patru miliarde de kilometri. Soarele lucrează asupra acestei lumi depărtate, o face să se învâртеască în jurul său și, la rândul său, Neptun face pe Soare să se învâртеască în jurul centrului comun de gravitate, care se află la 230.000 de kilometri de centrul Soarelui: Joe schimbă Soarele din loc cu 733.000 de kilometri; Saturn, cu 400.000. Luna smintește Pământul din

loc, cu 4680 de kilometri. La rândul său Joe lucrează asupra Pământului; acesta, asupra lui Venus și tot așa mai departe. Din pricina acestei înrâuriri a tuturor trupurilor cerești unele asupra altora, nici un punct măcar nu poate rămânea liniștit, fie numai o clipă și nici o stea nu mai poate veni din nou într'un loc în care a mai fost odată. Tot ce numim «materie» vibrează neconținut supt a tot puternicia neînfrănată a unei «puteri» nevăzute, care lucrează pururi și pretutindene și nu are greutate.

Acesta-i fapt însemnat, a cărui cunoaștere are mare însemnătate pentru înțelegerea naturii adevărate a Universului. Am spus, mai înainte, că depărtarea dintre Soarele nostru și Alpha al Centaurului e de patruzeci de mii de miliarde de kilometri.

Această depărtare o străbate atragerea. În adevăr, aceste două stele nu sânt despărțite cu totul între ele.

Se cunosc, își simt atragerea dintre ele și simt pe-a tuturor soriilor din nemărgenire. Soarele nostru umblă cu iuțeală de 300 de milioane de kilometri pe an; Alpha din Cen-

taur, cu o iuțeală de 600 de milioane. Ceialți sori, ale căroră depărtari și mișcări le cunoaștem, zboară tot atât de răpede în cerul fără sfârșit.

Pe Soarele nostru și pe soții lui îi duce în Univers o putere mai veche și atragerea întrulocată a nenumăraților sori din Univers. Dacă «puterea» aceasta de atragere e o însușire nedeslipită a fiecărei atome de materie ori dacă atomele teoretice, în cari se împarte ceea ce numim și ni se pare «materie»,— spre a explică fenomenele ce se observă,— dacă vor fi centre de putere, puncte matematice de concentrare sau noduri, întâlniri în undele vibrătoare ale eterului,—faptul care domnește peste observația noastră cu privire la Univers, este că lumile nenumărate cari umplu spațiul nu sânt dispărțite unele de altele, ci unite printr'un ce veșnic și care nu se poate nimici.

Asta e o înțelegere nouă și însemnată a unității naturei. Și lucru vrednic de luarea aminte e că felul acesta de legătură între lumi trebuie numit *atragere*.

Atragerea e deci legea cea mai înaltă între lumi, între atome, între ființi.

Stelele, cari umblă în adâncurile nemărgenirei ; Pământul, care se învârte în razele Soarelui ; Luna, care ridică fluxurile la fața Oceanului ; moleculele de piatră sau de fier, cari se țin între ele, prin atragerea moleculară ; planta, care își vâără rădăcinile în pământul, de unde se hrănește, ori își ridică trunchiul spre lumină ; floarea, care se întoarce după Soare ; paserea, care zboară din ram în ram, căutând loc de cuib ; privighetoaarea, care farmecă prin cântecul ei neîntrecut, tainele dulci ale nopții ; omul, cărui i se turbură inima și încetenește ori grăbește mersul la apropierea unei ființi iubite, la sunetul glasului ei ori la amintirea icoanei aceleia, — se supun tot la o lege, a atragerii universale, care, sub forme deosebite, domnește asupra Firei întregi și o călăuzește... Încotro ? Spre altă atragere, spre atragerea Necunoscutului !

În mijlocul necunoașterii desăvârșite în care zăcem, cu toate încercările științei, atât de felurite, atât de curajoase, atât de stărui-

tru noi și uneori mi se părea că simt lovituri electrice, fiori magnetici, simțiri greu de spus, vestindu-mi printr'un fel de neplăcere, că pe asemenea sfere n'am putea locui și că pe ele vor fi trăind altfel de ființi, cari nu sânt ca noi, nu văd ca noi și nu gândesc ca noi. Imi aduc aminte c'am văzut în zborul meu o adunătură de lumi colorate felurit, luminate de câte trei sori, unul roș ca rubinul, altul verde ca smarandul și altul albastru ca safirul, luminate atât de ciudat de lumina aceasta mincinoasă pentru noi, firească pentru ei, — așa că mă întrebam de nu sânt jucăria unui vis și dacă, în adevăr, pot să fie asemenea creații, lucru de care nu trebuia să mă îndoesc de loc, fiind că de sute de ori am privit, doar, la telescop aceste întru-locări de sori colorați, cunoscute astronomilor. Mă oprii și m'apropiai de una din lumile acestea și văzui că o locuiesc ființi, cari păreau făcute din lumină, în ochii cărora locuitorii Pământului nostru ar părea neapărat atât de întunecați, de greoi și din topor, că s'ar întrebă, la rândul lor, dacă trăim și ne simțim vii.

Sânt stele pe cari locuesc ființi aeriene mult mai strălucitoare decât cei mai frumoșii trandafiri și mai curați decât crinii. Aceste ființi trăesc din văzduhul în care resuflă, fără să fie osândiți, ca locuitorii plantei noastre, să ucidă mereu animale nenumărate și să-și îmbuibe trupul. Frumusețea, strălucirea, ușurința lor îmi amintiră, prin contrast, toate condițiile vieței de pe Pământ.

Mă gândii cum aci domnește puterea brutală, cum ucidem în fie care zi mii de ființi vii ca să ne ție ei viața noastră ; cum războiul e lucru obișnuit între animale și cum omenirea e încă atât de puțin desbrăcată de barbariile dobitocești, încuviințate la toate popoarele, ca, în vremile de demult, robia și șerbia. Am constatat, fiind departe de Pământ, că prostia cetățenilor acestei planete e în adevăr strașnică. Mi-am adus aminte de milioanele de oameni cari locuesc azi în Germania. De ce voiu fi gândit la această nație în loc dela alta ? Poate, unde e mai disciplinată, mai războinică, mai puțin înaintată în sentimentul libertăței. Ei nu simt că sânt robii unui stat-major, nici mai mult nici mai puțin

decât acei cari sânt ai unui rege din Africa centrală. Ce ar fi șefii acestor țeri fără de armată? Nimic. Nu-s în stare a-și agonisi cu mânilor hrana, ci trăesc numai din pricina supunerii celor cari îi hrănesc. Prin fraze sunătoare, prin cuvinte mari de glorie și de patrie, se folosese de prostia acestor milioane de robi, cari, la cel dintâiu semn, simt o fericire nespasă a se aruncă la măcel, la pradă și omor. Să se împotrivească robii, și iată-i liberi; dar nici nu le trece prin cap! Și, ca să se asigure în potriua hoților, pe cari i-au organizat o sută de rău făcători, cari se folosesc de prostia omenească, Europa întreagă ține armate permanente, răpește oamenii dela muncă folositoare și rodnică și aruncă toate puterile, toate mijloacele sale, într'o prăpastie fără de fund. E fericită, e mândră, se fălește! Punem pe copiii, cari abia au deschis ochii, să proslăvească minunile patriotismului militar, și toți cetățenii, tuturor popoarelor, cresc, urând pe vecinii lor. Înțeleaptă omenire! Incântătoare plantă!

Privind'o de la așa depărtare, politica statelor pământești îmi părù barbară și de plâns,

dar, oprindu-mi gândirea, îmi amintii că legea evoluției schimbă destul de răpede fața lucrurilor. E, poate, folositor pentru progres, mă gândii, ca Europa să se arunce orbește în prăpastie. Dânsa e pe Pământ icoana lumii vechi cu toate credințele aceste de caste și de robie.

Ținerea armatelor îi va aduce în scurtă vreme ruina, în vreme ce lumea nouă americană va crește în pace și libertate. Toate sânt spre mai bine, să nu dorim nici o schimbare în mașina socială. E destul de învechită și se va oprî în curând singură. Lumina civilizației va străluci la apusul Atlanticei, după ce se va fi stins la răsărit chiar prin arderea sa. Dar, că, până la vremea în care ne aflăm, locuitorii Pământului au pus toată fericirea și slava în uciderile dintre nații, e un gust ca oricare altul.

Fiecare pom dă rodul ce se cuvine soiului său; broaștele țestoase și urșii nu vor dori aripile rândunelelor ori cântecele priveghetoei. Slava lui Alexandru, a lui Caesar, a lui Carol cel Mare, a lui Tamerlan, a lui Napoleon, a lui Bismarck, se poate socoti

asemănătoare cu instinctul carnivorelor și nu ține mai multă vreme de cât un prânz brutal, câțiva ani sânt de ajuns spre a șterge chiar și amintirea ei din istoria planetei.

Cât despre valoarea acestei istorii și despre planeta întreagă, am încercat a căută în spațiu nu numai Pământul, care nu se mai vedea de mult, dar măcar Soarele nostru, și n'am putut reuși să-l gășesc nici pe el nici măcar pe vre unul din acești vecini strălucitori, așa cum ar fi bună oară Alpha al Centaurului ori Sirius, și nici altă stea care se vede de pe Pământ. Toată partea golului unde plutește insula noastră, de mult eră numai ca un punct neînsemnat în adâncurile nemărgenirei.... Austerlitz, Waterloo, Sebastopol, Magenta, Sadova, Reichschoffen, Sedan, zvârcoliri microscopice într'un furnicar de pitici, jocuri de copii lacomi de sânge și de fum. De ce i-am dojenit, de ce i-am plânge? Fac ce le place, nime nu-i si-lește. Poate astronomii n'au dreptate, neînțelegând limpede cât prețuesc patriile.

Sistemul cu sori mulți și colorați, a căroră

strălucire orbitoare mi-a însuflat această întoarcere spre anurgul pământean, plutește în ceruri la o depărtare de aproape o sută de milioane de miliarde de kilometri. Luminei îi trebuie mai mult de zece mii de ani să ajungă de la această depărtare la noi.

Totuși nu-i depărtare strașnică, vorbind astronomicște.

Steaua cea mai strălucită de pe cerul nostru, Sirius, dusă la această depărtare, ar fi numai de 3500 de ori mai departe de cât e acuma, și ne-ar trimete de două-spre-zece ori mai puțină lumină de cât ne trimete azi. Metodele nouă fotografice s'ar putea folosi de lumina ei, ar fi o stea telescopică de-a optsprezecea mărime.

Această stea tot nu ne-ar arăta marginea Universului, căci el se întinde până dincolo de stelele de-a două-zecea mărime, care, după socoteli iscusite, pare a cuprinde mai multe miliarde de sori.

În sfârșit, cu cât înnaintam în călătoria mea cerească, treceam mereu alte prăpăstii și descopeream departe de mine, deasupra mea, stele nouă, cari erau roșii, străluceau noaptea,

și unele păreau simple, altele câte două, câte trei, câte patru, câte cinci la un loc, c'o lumină argintie ori aurie, ori având colorile cele mai felurite și mai vii. În trecerea mea ghiceam pământurile cerești locuite de omeniri necunoscute, cari plutesc în razele lor, pe urmă se rostogoleau și se pierdeau sub mine în întunerec. Mișcări felurite le duceau spre toate părțile spațiului, ca pe acele globuri luminoase cari aruncă buchete de artificii. Toate păreau că fug, făcând o ploaie de stele.

Când am ajuns la hotarele Universului nostru, sorii și sistemele erau mai rari și, urmându-mi goana în mijlocul unui gol negru și deșert, afară din Universul nostru, putui numai atunci prinde forma acestuia. Imi părû asemenea cu una din acele grămezi de stele, ce se pot vedea la telescop, și, din ce în ce, cu cât mă depărtam în adâncurile spațiului, grămada părea mai mică.

Atunci, în noaptea nesfârșită, răsări deasupra mea alt Univers, care plutea în spațiu ca o negură sau nebuloasă gălbue, depărtată. Am înțeles că tot ce vedem cu ochii, în

vremea nopței și tot ce-am putut descoperi cu telescopul, e numai o parte din nemărgenire, și că sânt și alte Universe de cât acesta, în care Soarele nostru e o stea.

VII.

ÎN NEMĂRGENIRE.

M'apropiam de al doilea univers, care înaintă, mărimdu-se, ca un arhipelag de stele și, nu târziu, ajunsei în cele di'ntâiu mahalale, și, trecându-le în tot întinsul lor, cunoscuî că și el e alcătuit din mai multe miliarde de sori, depărtați unii de alții prin mii de miliarde de kilometri. Pe urmă, aflai mai încolo alt deșert întunecos, asemenea cu cel prin care a trebuit să trec, ca să ajung la al doilea Univers.

Urmându-mi zborul, văzui, arătându-mi-se al treilea și'l trecui. Al patrulea urmă, apoi altul, și iar altul. Și, când treceam deșertul care le despărțea, ori în ce parte îmi aruncam privirea în prăpastie, totdeauna și pretutindene descopeream alte Universe.

Atunci am înțeles că toate stelele ce ve-

dem pe cer, că miile de puncte luminoase cari formează Calea laptelui, că nenumăratele trupuri cerești, sori de toate mărimile și cu tot felul de lumini, sisteme felurite, planete, sateliți, cari trec și trec cu milioanele pe lângă noi în nemărgenit, că tot ce limba omenească a numit cer ori univers, în nemărgenit e numai arhipelag de stele, iar în marele Tot, un oraș, un târg, mai mult ori mai puțin însemnat.

În această cetate a împărăției nemărgenitului, în acest oraș al unei țeri fără de hotare, Soarele nostru și sistemul său înfățișează un punct, o casă, în mijlocul a milioane de altele asemenea. Sistemul nostru solar e palat ori colibă în acest oraș nemărgenit? Mai cūrând colibă.

Pământul? E o cameră în casa Soarelui, sărmană locuință, pe cât de mică, pe atâta de sărăcăcioasă!

Astfel, în economia generală a Naturei lumea noastră întregă nu-i mai însemnată decât o cameră săracă într'o casă foarte mare. Această casă, la rândul ei, se pierde într'un oraș foarte mare; și acest oraș mare,

care pentru noi e Universul întreg, totuși e numai un Univers, di'ncolo de care, în toate părțile din spațiu, se află alte Universe.

Cât de departe e această realitate de pretențiunile vechi și nouă ale oamenilor, cari își închipne că lumea noastră umple Nemărginirea, că Dumnezeu oprește Soarele să lumineze o bătălie a lui *Iisus Navi*, a lui Carol cel Mare sau a lui Carol Quintul și că Semănătorul cel mare de stele a luat chip de om ca să locuească pri'ntre noi!

Ce copilărie la teologii cu inimă curată! Ce minciună la capii statului, cari îndrăznesc încă să-și zică aleșii lui Dumnezeu, ca să ingenunche noroadele!

Aceștia nu sânt oare atei adevărați, cu știre sau fără știre, cari fac din cea mai înaltă idee, părtașea tuturor minciunilor lor, și nu sânt oare dești adevărați cercetătorii slobozi, a căror singură dorință e de-a se urcă până la începutul începuturilor și de-a se apropiă încetul de adevăr?

În ce sisteme ciudate religioase și-a învălit până acuma omenirea pământească închipuirea ei stearpă! Israelitul se crede plăcut lui

«Dumnezeu», făcând tăierea împrejur ori cumpărând cuțit nou ca să fie încredințat că nu s'a «trifnit» cu grăsime de porc. Creștinul crede că poate coborî pe «Dumnezeu» pe-o masă și predicătorii le povestesc că posturile și rugăciunile au înriurire asupra vremii și-a agriculturii ¹⁾; Musulmanii văd deschisă înaintea-le ușa raiului lui Mahomed, cânducid un misionar. Fanaticul indian se aruncă sub roatele carului lui Jageraut.

Buddhiștii rămân încremeniți, privindu-și buricul ori învârtind o morișcă, ca să-și răscumpere păcatele.

Toți, de bună seamă, își fac o închipuire copilărească despre ființa necunoscută.

Toate aceste micimi de minte erau în legătură cu credința greșită veche că Universul e mic: îl socoteau ca un fel de paravan bătut cu cuie de aur, având Pământul în mijloc.

Chiar dacă astronomia ar fi avut numai

---

¹⁾ Predică auzită la Paris, în bisereca Saint Severin la 15 Martie 1888.

darul de-a ne lărgi *vederile generale* și a ne aretă relativitatea lucrurilor pământești în sinul Nemărgenirei, de a ne mântui cugetarea din robia veche, lăsându-ne slobozi în fața Nemărgenirei, tot i s'ar cuveni cinste și mulțumire veșnică ; căci, fără ea, n'am fi încă în stare a cugetă drept.

Unii conservatori ai trecutului îmi vor zice, poate, că sânt în Franția și chiar la Observatorul din Paris, astronomi cari se împărtășesc, se roagă și duc lumânări la biserecă. Da, fără de îndoială, sânt ; lucrul e de netăgăduit. Asemene fenomen sufletesc are două tăl-măciri : ori aceste ființi hibride sânt cu inimă curată, ori nu. Fiind credincioși, sânt nelogice și în neînțelegere necontenită cu judecata lor științifică ; ne mirăm, deci, de mintea lor, în stare a primî două sisteme cu totul deosebite unul de altul, dar nu le putem da dreptate.

În cazul al doilea, e fățarnicie, minciună, înșelătorie, interes personal și asemenea soiuri de purtare trebuie s'o osândească orice om cinstit.

Aceste anomalii și întârzieri nu împiedecă

ca astronomia să fi dat lumina neatârării celor cari o înțeleg și cari au curaj să spuie ce cred.

Dar, povestind visul meu venețian, n'am gând să mă apuc la ceartă, nici să încep o desbatere străină de materia mea. De aceea, mă grăbesc să mă întorc la călătoria mea pri'ntre stele și să povestesc partea din urmă.

Trecusem prin mai multe lumi asemenea cu Calea laptelui, lumi, despărțite unele de altele prin prăpăstii nesfârșite, și priveliștea care m'a lovit mai mult era că am dat de-o mulțime de feluri de omeniri deosebite de-a noastră, trăind în părți felurite ale spațiului, în viața lor deosebită, mânată fiecare de soartă sa și de vârtejul intereselor sale.

Da, în vreme ce locuitorii Pământului micșurează zidirea lumii, prefăcând'o după croiala lor, mii, milioane, miliarde de alte omeniri trăesc pe felurite trepte ale erarhiei minței, în sisteme solare, cari pentru dânșii sânt centrul sferei lor de observație și pentru cari patria noastră pământeană e pierdută într'o depărtare nesfârșită.

Am întâlnit și lumi moarte. E fapt vred-

nic de luare aminte că fiecare viață trage spre moarte. Ființele se nasc ca să moară; lumile ajung la perioada de viață, apoi se coboară dela apogeu și ajung la cădere și mormânt. Sorii se aprind și apoi se sting. Moartea e deci legea cea mare, sfârșitul sfârșitului. Matematicii pot socoti de pe-acuma, foarte cu mică greșeală, vremea când Soarele nostru se va stinge și când Pământul se va rostogoli în noaptea fără de sfârșit, ca un ținterim înghețat. Istoria întreagă a omenirii pământene va ajunge la nemicirea cea mai desăvârșită. Va veni vremea, când ruinele înseși se vor nemici.

Totul pare că țintește la stingerea, la moarte, din pricină că nu cunoaștem taina păstrării energiei. Astfel de sfârșit nu se poate primi, termenii problemei ducând cu ei înșiși osânda. Se știe că puterea și materia nu se pot nici crea nici nemici, și că au fost totdeauna, și, prin urmare, au lucrat în vecii vecilor. Dacă strălucirea Sorilor, la urma urmei, are a se stinge, și, prin aceasta, și viața de pe planetele lor, fiindcă este o veșnicie de când energia năzuește să se echilibreze,

ar trebui să nu mai fie niciun Soare și nici o stea, cari să dea lumină. Dar nu numai față de veșnicie, ci chiar de un timp, care e ca un fulger în fața ei, de pildă, de un șasealion de ani (1,000,000,000,000,000,000,000)¹⁾, viața unei omeniri, a unei planete și chiar a unui soare ține foarte puțin. Geologii vorbesc de douăzeci de milioane de ani pentru toată vremea cât au ținut epocile geologice, dela începutul vieții pe Pământ. Fizicii cer o sută de milioane pentru trecerea globului pământesc din starea liquidă în cea solidă; astronomii, sute de milioane de ani pentru vrâsta Soarelui și pentru viitor, și mai puțin. Chiar

¹⁾ Acest număr nu-i grozav de mare. Pământul cântărește 6000 de șasealioane de kilograme. Cinci parale, date cu dobândă compusă dela nașterea lui Isus Hristos, ar fi ajuns acum la mai mult de 416 unsprezecealioane de lei (416,493,400,000,000,000,000,000,000,000,000,000,000). Socoteala e pentru anul 1884, și se îndoește aproape la fiecare patrușprezece ani. La 1874 era de 242 de unsprezecealioane; de 342, la 1880. Ca să alcătuim asemenea sumă, ne-ar trebui o mulțime de bucăți de aur mari cât Pământul. Vezi *Călătorii în Ceruri*. Cel mai mare număr ce s'a scris vre-o dată.

dacă am îndoii și întrei, de-am înzeci și am însuți acest număr, nu vom ajunge la a miliarde parte a unui șasealion de ani! Așa dar, fără a ne urca la o veșnicie, înnainte; dacă energia soarelui ar avea, în adevăr, ca sfârșit stângerea, noi nu vom mai fi în acel timp și nu va mai fi nimic din ceea ce este.

Universul nu s'a făcut di'ntr'odată la începutul lucrurilor. Inceput nici nu e.

Găsim în spațiu Sori de toate vrâstele. Sânt vechi și sânt și noi. Ici leagăne, di'n-colo morminte. Dacă făpturile cele di'ntâiu(?) alcătuite din «materie» și «energie» nu s'ar fi innoit; astăzi n'ar fi Univers. Toată energia dela început, care ar fi însuflețit Soarele, s'ar fi nimicit. După cum, trecând pri'ntr'o pădure, întâlnim în cale-ne trunchiuri putrezite, copaci verzi și pueți tineri, tot așa călătorul ceresc întâlnește în spațiu lumi moarte de mult, Pământuri pe moarte, altele în puterea vârstei și stele abia eșite din vâlmășeala Haosului.

Toate mor, dar toate învie.

Pri'ntre cele din urmă lumi, pline de viață

ce-am cercetat în această călătorie prin Univers, una mi-a părut cu desăvârșire însemnată prin starea ei desăvârșită și prin propășirea ei socială. Deși lumea aceea e cea mai depărtată, ce s'a putut afla în adâncurile spațiului, totuși omenirea care o locuiește, nu i tocmai deosebită de-a noastră din punctul de vedere trupesc; sânt și acolo două sexe și formele organice cam seamănă puțin cu ale rasei noastre; dar starea socială e mult mai presus decât la noi.

O înțelegere neturburată domnește între toți inșii acelei familii mari. Simpli și nepretențioși, fiecare di'ntre aceste ființi are ambiția cea mai înaltă de-a cunoaște lucrurile tot mai mult și de-a fi tot mai morală.

Atmosfera nu-i de tot hrănitoare și, ca și aci, sânt siliți să mănânce ca să trăească, dar mănâncă numai fructe și vegetale, nuucid nici o ființă vie.

Munca pentru traiul de toate zilele le ia foarte puțin timp. De aceea trăesc mai mult cu îndeletniciri intelectuale.

În loc de cu nemicurile și urile personale

pentru lucruri mici ori mari, cari zbuciumă viața întreagă a oamenilor și-a femeilor de pe Pământ, ei se îndeletnicesc numai cu învățatură și cu plăceri.

Banii nu s'au născocit. Nu sânt acolo nici bogați nici săraci.

Fructele trebuitoare pentru hrană pot să le culeagă de pretutindene, mai multe decât le trebuie. E mereu vară și nici n'au nevoie de haine, fiind că formele trupului le-au ramas frumoase, iar cochetăria nu e la dâșii.

Nu îmbătrânesc de loc. Când ajung la vrâsta coaptă, adorm, și trupul li se schimbă ca un nour, care își preface stare moleculelor.

Nici o lege n'a hotărât legăturile căsătoriei. Fiindcă nu se pot face căsătorii din interes, de vreme ce nu sânt nici caste nici avere, numai dragostea călăuzește alegerea. E rar să se întâmple, cu vremea, vre-o neînțelegere și să fie nevoie de despărțire și de altă căsătorie; dacă, înse, se întâmplă, nimic nu-i împiedecă pe soți de a-se căsători. De altfel, dâșii sânt totdeauna amanți și nici odată soți. Dorința schimbărei n' au de loc, fiindcă ființele cari s'au ales singure, se iubesc

între ele mai mult decât ar putea iubi pe oricari altele : s'au ales cunoscându-se.

Prietenii sânt buni și credincioși ; nu e pildă de înșelăciune din pricina unei gelozii josnice.

Din potrivă, de cum se întâmplă pe Pământ, pe orice om, care și-ar călăuzi viața din interes ori din ambiție, l'ar socoti ca monstru neînțeleș și vrednic de despreț.

Nu sânt hotare. Omenirea, numai de-o rasă, alcătuește o familie. Se înțeleg între ei pri'ntr'un fel de vorbă, care zboară cu iuțeala fulgerului. Este un sfat de administrație, ales prin vot universal, care regulează trebile învățământului, ale științei și ale artei ; dar alegătorii sânt luminați și aleg pe oamenii cei mai învățați și mai buni. E de prisos să spunem că n'a fost nici odată acolo minister de războiu. Pe norod îl cărmuește mintea ; nu-și face idoli. Nici un fel de sentiment patriotic nu este acolo, fiindcă omenirea n'are hotare. Nu sânt științe oficiale. Nici o Sorbonă n'a osândit teoria mișcării Pământului, nici o Academie n'a osândit liga păcii veșnice. Nu se află nici

titluri, nici decorații. Se ia în seamă numai meritul personal, cumițtenia și morala, vorba «nesupus la greșeală» nu se găsește în limba lor...

Domnește numai o religie în minți și inimi: religia astronomiei. Cu însușirile minței lor mai înnalte de cât ale noastre și mai cumițtești, mai numeroase și mai agere, cu instrumentele lor de observație mai puternice, au reușit de mult să fie în legături cu lumjle încunjurătoare și au știut să se slujească de atragere ca de un chip de transport de la o lume la alta.

Au găsit taina unirei între putere și materie și știu că este o singură substanță în lume.

În religia lor, nu e cuvântul Dumnezeu și n'au născocit nici odată vre un cult, înțelegând că ar fi nevrednică de mintea lor asemenea copilărie. Religia lor stă în credința că sânt nemuritori, prin cunoașterea însăși a naturei în sine a ființelor; că trebuie fi tot mai buni și mai desăvârșiți, prin cercetarea neconținută a creației; că trebuie să

se iubească unii pe alții, având sentiment luminat de dreptate și egalitate.

Socot mintea ca darul cel mai înalt al rasei omenești, și ar socoti nebun pe ori cine ar încerca să înlocuească lucrarea acestei facultăți pri'ntr'un sistem religios oarecare. De acolo nu au văzut nici odată Pământul; nime nu știe ceva despre el.

Mi-au părut că sânt foarte fericiți, deși foarte ageri și simțitori. Iși petrec cea mai mare parte din viață în plăceri alese. Lumea lor e un raiu veșnic și mereu nou. Flori minunate împrăștie miros, pădurile îmbată cu mireisme, lumina zilei dă strălucire deosebită fiecărui colț de țeară.

În vreme ce stam uimit înaintea acestor priveliști, mă simții înconjurat și chiar străbătut de unde de sunet, cari legănau cu melodii plăcute și ne mai auzite sufletul meu încântat. Par' c'o atragere mă ducea pe un nour și mă coboară încet în spre o insulă, în lăuntru'l căreia era un palat de flori. Simții un fel de tremur electric, și... că stau într'un jeț mare, lângă fereastra înaltă dela un balcon venețian. O gondolă plină de mu-

zicanți se întorcea dela Lido pe canalul cel mare; grupele cântau coruri armonice, cerul era frumos înstelat, Luna apunea după turnuri, Mart se coborea spre orizont.

Ceasornicul vechiu băteà încet douăsprezece lovituri, erà miezul nopții: Uit'te! adormisem. Sânt două ceasuri de căud stau la fereastră. Luna a străbătut 7300 de kilometri în jurul nostru și Pământul însuși a făcut 212000, învârtindu-se în jurul Soarelui. Dulce atragere, domnești asupra lumilor prin spațiu, poate și asupra sufletelor, prin vreme. Cer frumos înstelat, tu, care ne-ai învățat atâtea, nu vei deslegá oare în curând taina cea mare? In tine ne e nădejdea, numai tu ne înveți, tu singur știi să deschizi înaintea ochilor noștri priveliștea întinderei nesfârșite și a veșniciei.

LUMEA DINAINTE

Avui un vis, care nu erà vis.

Imi pàreà cã privesc lumea ce-a fost, acúm o sutã de milioane de ani. Locueam într'o planetã, care fãceà parte din alaiul unei stele depãrtate în spațiu, în mijlocul unei lumi cerești asemenea celei de azi, deși nu erà chiar aceeași, cãci lumea de-atunci s'a nemicit azi, iar cea de azi nu erà încã.

Erau ca și în vremea noastră, constelații și stele, dar nu erau aceleași constelații nici aceleași stele.

Erau nori, lumi, pãmânturi locuite, zile și nopți, anotimpuri, ani, veacuri, ființi, întipãriri, gândiri, fapte, dar nu erau aceleași.

Pãmântul, pe care sântem nu erà încã fãcut. Materiile din care e alcãtuit pluteau în spațiu, în stare nebuloasă, învãrtindu-se

în jurul focarului solar, care se condensa mereu. Nu erau încă nici apă, nici uscat nici aer, nici pietre, nici vegetale, nici animale, și nici vre un element socotit în chimie ca simplu : oxigen, hidrogen, azot, carbon, fier, plumb, crămă etc. Gazul, care, prin condensările și schimbările sale, avea să dea naștere feluritelor substanțe, gazoase, lichide sau solide, cari formează acuma Pământul și pe locuitorii lui, era un gaz simplu, de-un fel, având în sinul său, ca un fel de crisalidă, putința viitorului, dar nici un prooroc n'ar fi putut prevesti necunoscutul, care dormea în taina lui.

Planeta noastră era atunci ca și acele valuri nebuloase de gaz, pe cari le descopere telescopul în adâncul cerurilor și pe cari le analizează spectroscopul. În mijlocul stelelor plutea nebuloasa solară pe cale de-a se îndesi.

Omenirea, cu istoria ei întreagă, cu toate puterile ei, cu toate ființele pământesti, era în germene în această nebuloasă și în puterile ei ; dar ființele și lucrurile, pe cari le cunoaștem, aveau să ajungă a fi numai după trecere de mii de veacuri. În locul acelu

care erà sã fie Pãmântul, nu erà nemic, ci doar numai un gaz plutitor în nemãrgenirea înstelatã. Ba nici nu erà în locul în care sântem azi ; cãci Pãmântul, planetele și tot sistemul solar vin de departe și merg rãpede.

* * *

În istoria ziderei lunei, o sutã de milioane de ani trec ca o zi : se șterg și mor, vis trecãtor, în sinul veșniciei, care înghite tot.

* * *

Atunci, deși planeta noastrã nu erà, erau ca și azi stele și sori, sisteme solare și lumi locuite. Omenirile cari locuiau acele lumi își trãeau viața, cum ne-o trãim noi azi.

Erà o priveliște mișcãtoare pentru omul cugetãtor, a privi uimit lucrarea acestor ființi. Fie cã erau nepãsãtoare ori pãtimașe, petrecând ori jelind, rizind ori plângând, trãeau, munceau și se odihneau ; luptându-se, ertând, învinuind, uitând ; iubind, urând ; prinse în vârtejul neînduplecat ; nãscându-se și murind, urmându-se orbește pri'ntre vecuri ; necunoscând pricina care i-a fãcut ;

neștiutori de soarta viitoare a monadelor și-a sufletelor; jucării ale Firei, care împrăștie lumi și ființi, stele și atome, veacuri și minute, ca beșici de săpun suflate de un copil în aer; și toate prăbușindu-se spre moarte, după chipul vârtejelor de năsip, ridicate de vânturile deșertului în vreme de furtuni și vânturi. Eră priveliștea ce ne-o înfățișază Pământul azi: mulțime vie, luptându-se pentru viață și isprăvind cu moartea.

Vederea care trebuie să ne izbească mai mult, în această priveliște îndărăpt, e că Pământul nu eră. Nici o ființă omenească din zilele noastre, care va trăi în viitor, ori a trăit în trecut, nu eră aproape să se nască.

Nemic, nemic din câte sânt în jurul nostru nu era. Și totuși, pe această lume veche, care de mult s'a pierdut, omenirile cari o locueau aveau istoria de azi, din vremea de față, orașe înflorite, câmpii lucrate, alcătuirii sociale, războaie și bătălii, legi și tribunale, știință și artă, judecători ai minții, istorici, economiști, politici, teologi, literați, si-lindu-se a deosebi adevărul de minciună și

a scrie conștiincios, ceea ce numeau ei, istoria universală. Pentru ei toți, zidirea lumii se oprea la vremea lor și la locul lor; pentru ei eră isprăvită; ceealaltă lume nemărgenită, remășița veșniciei fără de margini se pierdeă în neștiință, întunecată de lucrările din zilele lor. Nu se gândeau că, înaintea lor, trecuse o veșnicie și că după ei va trece altă veșnicie.

Trăeau, știutori ori neștiutori, însemnați ori oameni de rând, bogați ori săraci, religioși ori necredincioși, trăeau par'că vremea lor n'avea să se isprăvească niciodată.

Aceștia adunau, fără să se uite pe ei un minut, averi, pe cari fii lor aveau să se grăbească a le răsiți; alții visau și priveau fără să se îngrijească de ziua de mâine; ici batalioane aprindeau norodul prin strigăte patriotice; mai încolo părechi îndrăgostite, căsătoriți în taina sufletului lor, tremurător. Grăbiți, după credința lor, de treburi însemnate, apucați de plăceri ori răpiți de ambiție, — oamenii de atunci, ca și cei de azi, se aruncau în vârtejul vieței. Aceste noroade, ca și noi, au avut zile de slăvă și

zile de chin, au avut pe 89 și pe 53. Un Austerlitz și un Waterloo, dramele precum și politica au avut acolo pe 18 Brumar și pe 2 Dechemvrie. Așa, odinioară, chiar pe Pământul nostru, străluceà viața Babilonului, a Thebei, a Memphisului, a Ninivei, a Cartagenei, gloria Semiramidei, a lui Sesostris, a lui Solomon, a lui Alexandru, Cambise și Caesar, și în zilele noastre tăcere adâncă domnește stăpână pe ruinele palatelor și a capiștilor, în somnul nopței năvălitoare. În istoria Universului uriaș nu au pierit numai popoarele, regatele, împărățiile, ci lumi întregi, grămezi de lumi, arhipelaguri de stele, planete, Universe!

Veșnicia n'a început, nici nu s'a isprăvit vre-odată. Puterile naturei n'au stat niciodată în nelucrare. Pentru Natura însăși, măsurile noastre de timp, ideile de durată, nu sânt; pentru ea nu-i trecut, nici viitor, ci prezent veșnic. Dânsa remâne nestrămutată în mijlocul schimbărilor neconținute. Noi trecem, ea remâne.

Mă gândesc totdeauna cu groază la nenumărata mulțime de ființe, cari au trăit pe toate

lumile azi stinse, la toate mințile înnalte, cari au gândit, cari au lucrat, cari au călăuzit omenirile pe calea propășirii, a luminei și libertății. Nu pot să mă gândesc la Platonii, la Marc Aurelii, la Pascalii și Newtonii lumilor stinse și să nu mă întreb ce s'a făcut cu ei. E foarte lesne de spus că nu rămâne nimic, c'au murit, cum s'au născut, că totul e praf și 'n praf se preface; e respuns lesnicios, dar puțin mulțumitor.

* * *

Neapărat, n'am pretenția copilărească de-a deslegă taina tainelor. Imi pare că, voind să cercetăm aceste probleme adânci despre veșnicie și nemărgenit, sântem cam în aceeași stare ca furnicile, cari s'ar încercă să învețe istoria Franței. Cu toată priceperea lor cunoscută, cu drept cuvânt, cu toată bunăvoința lor, cu toate silințele și cu toate cercetările, e aproape neîndoios că n'ar putea ști ceva mai mult decât istoria mușuroiului lor, și n'ar putea deloc pricepe gândirile oamenilor și treburile acestora. Ele cred că proprietarii adevărați ai parcurilor și pădurilor,

sânt furnicile și robii lor ; că parasitele pământului sânt acele insecte, pe cari nu le pot mânca și cari le dăunează. Știu oare ele că sânt păseri? E îndoelnic. Cât despre oameni, de bună seamă, nu-i știu. Dar, prin țerile civilizate, n'or fi având în limba lor antenară o schimă care să arate idea de fabricant de zahăr, prăjituri, lucrător ori cofetar? Ori de dușman neîndurat, ca bună-oară grădinarii? Dar, chiar dacă ar bănuî că sântem și noi, ar putea să aibă despre neamul omenesc și despre istoria lui numai idei de furnici.

* * *

Ar fi de prisos, fără îndoală, să pierdem vremea cu încurcături metafizice, spre a căpăta o deslegare la care n'am putea niciodată ajunge. Totuși e lucru vrednic de mintea noastră, a cugeta la această față a lumii. Trebuie să ne gândim că în totdeauna pământuri locuite ca și ale noastre au plutit în lumina Sorilor lor, că, din vecie, au fost omeniri, bucurându-se de viață și că, din vecie, ceasul sfârșitului lumii a bătut la cadranul de veacuri al Soartei, înmormântând, rând pe rând,

universele și ființele în giulgiul nemicirei și uitărei. Căci, ne e cu neputință să pricepem un început înaintea de care să fi fost o veșnicie de nelucrare și, oricât de departe ne-ar duce știința observației, ea ne arată pretutindeni puteri lucrând neconținut.

Spațiul nesfârșit ne orbește prin nemărgenirea-i fără de capăt; veșnicia e fără de început și fără de sfârșit, și se înalță tot mai măreață înaintea privirii noastre înspăimântate. Glasurile trecutului ne vorbesc din fundul prăpăstiilor, ne povestesc despre viitor. Trecutul lumilor cari au pierit, ne arată viitorul Pământului.

* * *

Peste o sută de milioane de ani, Pământul pe care sântem acum, nu va mai fi, sau, de vor mai rămâne oarecari ruine di'ntr'însul, ele vor fi un pustiu mort; deosebitele lumi ale sistemului nostru solar, vor fi isprăvit ciclul vieții lor, istoriile omenirilor felurite, cari se vor fi urmat, vor fi, de multă vreme, stinse; Soarele nostru iusuși, fără îndocală, își va fi pierdut lumina și, stea întunecată, se va în-

vârti în nemărgenirea înnoptată. Poate, aruncat de legile soartei în creuzetul metamorfozei veșnice, unit prin vre-o lovitură din urmă cu alți sori bătrâni, morți, ca și el, aruncați în veșnicia deșartă, va învia, strălucind ca un Fenix, din cenușa aprinsă prin schimbarea mișcării în căldură.

Iar atunci, ca și azi, nebuloasele vor naște sori; atunci ca și azi, spațiul nemărgenit va fi plin de stele nenumărate, alergând în puterea atragerii di'ntre ele, Pământuri se vor legăna în lumina Soarelui lor, deminețe și seri se vor urmă unele pe altele, ceruri albastre se vor întinde, nori vor pluti în farmecul apusurilor, adieri mirositoare vor bate asupra pădurilor și orașelor, tăceri tainice vor amuți cântul paserilor, cari ciripesc, și iubirea veșnică va aprinde pe tineri. Innălțare minunată de viață! Natura va cânta, ca și azi, cântul tinereții și fericirii, primăvara nepieritoare va înflori totdeauna în acest Univers nemărgenit, unde istoricul trecutului vede numai morminte.

Dacă spațiul nu are margini, dacă, spre oricare parte de cer în cotro se avântă gân-

direa noastră, poate zbură *mereu*, fără ca vre-odată s'o poată opri ceva, ori care i-ar fi răpejunea zborului și ori cât ar ține el; dacă, într'un cuvânt, spațiul e nemărgenit în toate părțile, tot așa e și cu veșnicia, nemica nu o va putea mărgeni, și oricare ar fi punctul ce ne-am închipui, pentru o durată de vreme, oricare ar fi ceasul, minuta la care am voi să se sfârșască, gândirea noastră sare, pe dată, mai departe de această margene și își urmează drumul. Spațiul nesfârșit îl umplu acuma lumi, cari se nasc, lumi ajunse la vrâsta bărbătească, lumi pe ducă, lumi moarte, presărate în toate părțile întinderei fără de mărgeni; în nebuloase gazoase, sori de hidrogen, sori oxidați, planete cari se formează, sateliți reci, comete desfăcute., Puterile Naturei se arată pretutindene lucrând, energia creației remâne statornică, neputând nici crește nici scădea, și toate științele în unire mărturisesc că numim nemicire, ceea ce e numai prefacere. Astronomia ne descopere *Timpul*, cum ne-a descoperit *Spațiul*; ne arată că vremea noastră de azi nu

e ceva deosebit în istoria Naturei, cum nu e nici locul ; ne face să cunoaştem timpul și spațiul, aceste două forme ale realității, unind într'aceeași sinteză priveliștile mari ale desvoltării Universului.

* * *

Nu, acest vis n'a fost vis. Pentru omenirile cari au trăit pe deosebite lumi din spațiu, în vremile di'nainte de formarea sistemului nostru solar, Pământul, cu toată istoria lui, erà numai o putință de-a fi în viitor. Ar fi putut să nu fie nici odată. Istorici ai noroadelor pământene, Moise, Herodot, Maneton, Ma-tuan-Sin, Tit-Liviu, Tacit, Gregorie dela Tours, Bossuet și toți, voi, cari v'ați închipuit că scrieți «Istoria lumii» și tu, mare Leibnitz, care ai început, de la zidirea lumii, istoria unui neînsemnat ducat din Germania, și tu, încântătorule autor al *Metamorfozelor*, care ne-ai povestit, pe vremi, nașterea cerului și a zeilor, astronomul ride de letopisețele voastre, cum ride de genealogiile regilor și de cuceririle Cezarilor.

Lupte de furnici pe întinderi pitice ; nă-

luciri copilărești, cari 'și desmiardă păpușele! Să ni se născocească microscopae mai tari, ca să putem deosebi pe Carol cel Mare și pe Napoleon ; în furnicarul de pitici, nu-i mai găsim. Și Pământul întreg unde este? Prin închipuire am trăit înainte și după dânsul : istoria lui întreagă s'a nemicit ca un fulger care sclipește în liniștea lungă a unei zile de vară.

* * *

În timp ce priveam această panoramă a timpului și-a spațiului, veacurile de altădată treceau încet pe di'nnainte-mi, cu alaiul lor lung de mărire, care nu mai e ; omenirile, cari locuiseră lumile, înviau în adâncurile întinderei, lepădându-și giulgiurile și începând a merge pe cărările înflorite ale vieții. Tot acest trecut de veacuri se făcea de față și milioane de sori stinși în cursul vremilor, se aprindeau și străluceau. Cerul luminea cu stele nenumărate, pe cari ochii noștri muritori nu le-au mai văzut și lumina vieții strălucea pe țărmurile cerești, părăndându-se până la nesfârșit...

Deodată, un vâl negru nemărgenit de mare, căzù din înnaltul cerului în fața acestor lumini și gândul meu încetă de-a vedeà. În fața acestui vâl, planeta, pe care sântem, alerga cu iuțeala ei de o sută de mii de kilometri pe ceas. Mă pomenii în starea obișnuită a locuitorilor Pământului, cari trăesc fără să vază nimic di'ncolo de orizontul lor și cari își închipue că, în timp ca și în spațiu, pe lume e numai omenirea noastră de rând.

PLANETA MART

Locuitorii Pământului încep a se îndeletnici cu cerul.

Incetând a trăi ca niște orbi și ca niște străini în patria lor, încep să știe că lumea, pe care se mișcă, e o planetă, care se învârtește în jurul Soarelui și că alte planete surori se leagă în același timp ca și dânsul în armonia sistemului solar. Se vorbește în norod acum despre Mart, cum se vorbește despre politică ori despre socialism. În America, ca și în Europa, la Buenos-Ayres, la Mexico, la Caracas, ca și la Paris, la Milan, la Petersburg, la Budapesta sau la Stockholm, se interesează de cele din urmă descoperiri telescopice, se știe că lumea asta vecină se apropie acuma de Pământ, că astronomii au ochii la dânsa și că au observat acolo boambe

luminoase pe cari se silesc a le explică. Și-au adus aminte că, sânt vre-o cincisprezece ani, planeta, fiind de-asemenea destul de aproape de noi, s'au descoperit pe ea linii drepte, cari ar fi părut că sânt canale și că e cu putință să fie acolo locuitori, cu cari ne-am putea înțelege. Oamenii se întreabă, vorbesc, se ceartă puțin, se 'ncurcă, pe presupuneri ciudate, dar în sfârșit se interesează de aceste întrebări înnalte, cari ne ridică o clipă deasupra micimei vieții de toate zilele, iar cunoștința despre Univers înaintează nițel. Acesta e lucrul cel mai însemnat.

* * *

Trezirea aceasta atâta de însemnată a dorinței de-a ști, în public, se explică lesne prin cuceririle minunate ale astronomiei de azi și prin siguranța câtorva rezultate căpătate. Numai cel care ar aveà o piatră în loc de inimă și-o bucată de grăsime în loc de creier, ar putea să nu simță oarecare emoție în fața puterei științei. Dacă spunem că se cunoaște mai bine geografia lui Mart decât a Pământului nostru, ascultătorii ori cetitorii

nu prea cred. Dar, dacă le aretăm, fie printr'un instrument ori un desemn, zăpezile de la polul nordic ori de la cel sudic al lui Mart, vor vedeà că lucrul acesta e cu neputință pentru Pământ și vor ști de bună seamă că *se cunosc mai bine aceste regiuni decât pe ale noastre*. Acest fapt e destul de plin de interes; dar putem merge și mai departe.

Nu numai polurile, dar toate locurile megieșe cu ele, le cunoaștem mai bine pe Mart decât pe Pământ, nu numai din punct de vedere geografic, dar chiar și meteorologic. Așa, putem neconținut măsurà întinderea zăpezilor polare și aflăm că se schimbă după anotimp. Vedem topindu-se foarte răpede, aceste zăpezi, luminate și încălzite de Soare din noapte în noapte, în vremea unei veri de două ori mai lungi decât a noastră. Zăpezile se topesc aproape de tot și rămâne numai puțină ghiață într'o parte, pe care o cunoaștem și care e polul frigului, la 340 de kilometri de polul geografic. Asemenea lucruri nu le știm despre Pământ, și, poate, nici locuitorii de pe Mart nu le știu pe ale lor, dacă n'au străbătut chiar până la poluri

Totuși, fiind-că marea nu e înghețată acolo la sfârșitul verei, au mai curând puțința de-a cercetă ținuturile lor polare, decât noi.

Putem deasemenea observă că, în deobște, meteorologia și climatologia lui Mart ne sânt mai bine cunoscute decât ale Pământului.

Când cetiți aceste rânduri, nu știți, și nime, nu vă poate spune hotărât ce vreme va fi mâine. Cu toate astea, știm foarte bine ce vreme va fi mâine ori septămâna viitoare ori luna viitoare, în cutare ori cutare parte de pe Mart. Dacă nu e iarnă, știm bine că o să fie vreme frumoasă. Nu se văd nicio-dată nouri între equinoptiul primăverei și al toamnei, nici în părțile equatoriale, nici în cele stâmpărate, nici chiar în cele din jurul polilor.

Când nu putem deosebi ce e pe Mart, la telescop, pricina nu e nici odată atmosfera lui, ci a noastră, atât de des înnorată și turbure. Toate părțile lui, mări, țărmuri, insule, peninsule, gurile fluviilor ori canalelor, le desemnăm foarte bine: știm di'nainte ce parte va trece prin câmpul lunetei și cât ține rotirea planetei; cu greșeală mai mică

decât a *suta parte de secundă*. E de 24 de ceasuri, 37 de minute, 22 secunde și 65 de sutimi de secundă.

* * *

Știm de-asemena că anul lui Mart e de 59,355,041 secunde, adică de 686 de zile 23 de ceasuri, 30 de minute și 41 de seeunde. Dar, fiindcă lumea aceasta se învârtește în juru-i ceva mai încet decât a noastră, are numai 668 de zile de ale ei în anul său. În sfârșit, calendarul locuitorilor lui Mart se alcătuește din doi ani de câte 668 de zile unul după altul și din unul bisect de 669 de zile. Tot ca la noi, nu este un număr exact de zile în anul marțian. Vor fi schimbat de mai multe ori calendarul, fără să-l fi făcut desăvârșit. Dar trebuie să nădejduim că nu vor fi fiind atât de proști ca noi, cari numim a șaptea, a opta, a noua și-a zecea lună a anului, pe a noua, a zecea, a unsprezecea și a douăsprezecea lună; și nu ne putem înțelege asupra datelor: Rusia, având 1 Ianuar, când, lumea civilizată are 13; ba avem trei feluri de zile: ziua civilă, care începe la mie-

zul nopții; cea astronomică, care începe la amiaza următoare și cea marină, care începe la amiaza di'nnainte; n'avem un ceas exact, căci le socotim de pe meridiane, felurite și nu ne-am putut încă înțelege asupra unui singur meridian. Mart, fiind mai înaintat în vârsta lui planetară, lumea marțiană, e firește mai cuminte și nu se va fi încălcind în nemicuri ca graniți, dialecte, vămi, uri naționale etc. De multă vreme e una și aceeași.

* * *

Una di'ntre observațiile cele mai curioase, ce-am făcut pe această lume vecină, sau, mai bine zicând, una di'ntre acele cari au fost pricina celor mai multe dezbateri (afară de canaluri) este chestia proiecțiilor luminoase. S'a scris că proiecțiile acestea se fac la marginile discului, în afară. Nu e adevărat: se arată pe linia care desparte emisfera luminată de Soare de emisfera neluminată, linie numită *terminator*. Se văd numai când globul lui Mart arată o fază hotărâtă și numai dealungul acestei linii terminătoare.

E o umflătură ușoară, pe terminator. Nu-i vre-o observație mai deosebită decât a neregularităților mărginei Lunei, la unele faze. Soarele luminează ori după asfințit ori înainte de resărit vârfurile munților, bazele fiind neluminate. Aceste vârfuli se arată uneori pe Lună ca puncte luminoase desprinse de disc. Inchipuri cam înflăcărate au crezut că sânt păduri aprinse ori semne date de Marțieni. Eră prea multă închipuire. Putința ca Mart să aibă locuitori mai înaintați decât noi, este, firește. Se poate crede, fără a jigni știința, că în Mart canalurile sânt pentru a îndreptă riurile, ca să împartă apa, care e acuma rară. Astronomii, cari tăgăduesc lucrul, dovedesc că sânt slabi cu duhul; dar de asemenea riu-i lucru cuminte a crede că tot ce se vede acolo se datorește oamenilor lui. Între mai multe explicații ale unui fenomen, trebuie, în totdeauna, să luăm pe cea mai simplă.

De oarece sânt proiecții luminoase pe linia terminătoare, explicația că Soarele luminează vârfurile munților, e de-ajuns.

Ceea ce ne făcă să dăm îndărăt dj'nnă-

întea acestei explicații, eră înălțimea de 60.000 metri ce-a găsit un astronom pentru unul din aceste puncte luminoase. Am făcut însă socotelele și am găsit 4.500 de metri. Acești munți n'ar fi mai înalți decât muntele Blanc, ba poate mai joși. Să observăm că se văd aceste părți luminate aproape în fiecare dată, când planeta e în aceleași condiții de lumină față de Soare și față cu Pământul; s'au văzut în 1890 și în 1892, precum și în 1894.

Părțile unde se văd e un fel de insulă numită Noachis, alta zisă Hesperia și a treia numită Tempe.

E foarte de crezut că sânt acolo zăpezi cari acopăr mai ales acești munți.

* * *

Vremea încă n'a sosit ca locuitorii lui Mart să poată stă de vorbă cu noi sau poate a trecut.

Toate cercetările cosmologice ne arată această planetă ca mai înaintată în vârstă decât a noastră, fiind că-i mai departe de Soare și că și-a împlinit mai răpede fazele

vieței sale planetare, de oarece e mai mică și mai ușoară. Ne e cu neputință să ne închipuim forma ființelor de pe ea ; dar ne e cu neputință și a crede, pe de altă parte, că puterile naturei, la fel acolo și cari dau aceleași condiții, (atmosfera, climă, anotimpuri, aburi de apă, etc.), să fi fost sterpe, prin minune, pe când pe Pământ e pretutindene viață, prea multă chiar.

Dar oricare ar fi form omenirei marțiene, acești frați cerești trebuie să ne fie superiori din mai multe pricini. Întăiu e că ar fi cu neputință unei specii omenești să fie mai puțin cuminte decât noi, cari nu știm să ne purtăm și la cari trei pătrimi din venituri se întrebuintează spre a hrăni soldați ; Europa singură cheltuește 8 miliarde pe an, deci 22 de milioane, pe zi, și, fiind că nu-i ajung mijloacele obicnuite, face împrumuturi și are acuma datorie de 121 de miliarde... Fără să mai vorbim de celealalte, aceasta ajunge să dea idee de starea noastră de barbarie și de prostie.

VENUS CEA FRUMOASA

Ἑσπερος ὅς κ' ἀλλιστος
ἐν οὐρανῷ ἴσταται ἀστὴρ.

Venus steaua cea frumoasă strălucea pe cer.

(Homer: *Iliada*).

Homer, acum trei mii de ani, privind pe cer la Venus, o numește, ca și noi azi, cea mai frumoasă dintre toate. Care-i privirea pe care n'a lovit'o această strălucire minunată? Cum, când strălucește atât de frumos deasupra capetelor noastre, cum să n'o numești pe dânsa cea mai strălucită stea și să nu te întrebi: ce taină se ascunde în aceastălumină?

Această stea strălucită a serei a fost cea di'ntâiu băgată în seamă din cea mai adâncă vechime, e singura planetă, de care a vorbit Homer: Isaia îi laudă frumusețea sub numele de Lucifer; pe vremea piramidelor, Egiptenii îi ziceau «Paserea cerească a demineței și a

serei»; Babilonienii văzuseră — sânt treizeci și cinci de veacuri,—o trecere a ei pe di'nna-
ntea Soarelui; Indienii o numeau «strălu-
citoarea», iar' cei di'ntâi Arabi, *Zohra*, «Stră-
lucirea cerului». Din cele di'ntâiu zile ale lu-
mei, dânsa a fost zeița frumuseței și a iubirei.
Să ridicăm în astă seară ochii spre cer; iată
steaua cântată de Homer și de Vergil.

Câte întâmplări n'au fost dela acele vremi
depărtate! Nații, limbi, religii, tot s'a schim-
bat. Unde sânt ochii cari au privit cu drag
pe Venus, acum trei mii de ani? Unde sânt
inimile, cari îi încredințau jurămintele de
iubire și cari jurau pe veșnicie? Și nouă,
cari ne vor fi urmașii, când, peste trei mii
de ani Parizienii din veacul al patruzeci și
nouălea, vor privi uimiți ca și noi, steaua
Iliadei, scânteind pe cerul lor?

Istoria oamenilor trece răpede, valurile ei
se părăndă și se fac nevăzute în oceanul
vrâstelor: Cerul remâne, și astronomul zâm-
bește, când vede atât ambițiile mari cât și
furtunile mici.

* * *

Venus se află acuma în una din cele mai

rari răstimpuri de strălucire mare. E atât de strălucitoare că face umbră ca o lumină slabă de lună, lucru lesne de văzut stând într'o cameră întunecoasă sau umblând la țeară, în fața unui zid. O poți deosebi ziua mare, cu ochii goi, nu numai aproape de apusul soarelui, dar și la amiază, dacă știi unde este. Nici o stea și nici o planetă nu-i vre-odată atât de strălucitoare ca Venus.

Faptul că se poate vedeà ziua mare, s'a băgat de seamă de mult, dar se întâmplă rar, de aceea n'o vede toată lumea. S'a întâmplat între altele, pe vremea când generalul Bonaparte, cucerise Italia și întinsese până la Roma domnia Republicei franceze și primise dela Directorat, în Dechemvrie 1797, onoruri, cari îi prevesteau consulatul.

Inconjurat de un stat major strălucit, generalul tânăr, mergea călare la palatul Luxembourg, unde îl așteptà Directoratul, când fu uimit, văzând în strada Tournon, o mulțime de norod, care se grămădeà în drumul lui și-l primeà cu strigăte de bucurie, privind ceva pe cer, în loc de-a se uita la el. Aghio tantul îi spuse că pe cer strălucește o stea

și că norodul crede că-i steaua biruitorului Italiei. Se vedeà Venus, a cărei strălucire erà foarte mare, întocmai cum e acuma. Vremile politice s'au schimbat ; dar steaua e tot acolo.

Erà și pe vremile mitologice.

Unde Venus Astarte, fiica undelor amare,
Scutura, fecioară încă, lacrimile maicei sale,
Și, pletele storcându-și, lumea fecunda.

Erà, primind jertfele în fundul templelor sfinte, cari îi erau închinatè în Grecia, în Egipt, în India, pe Pământul întreg, căci, din aceste priveliști strălucite și tainice ale serei și ale demineței, s'a născut cultul personificării ei fermecătoare. Și azi încă o mulțime de privitori văd în ea numai frumuseța scânteetoare, domnind în sălașul cereșc și nici nu visează că știința a explicat idolul și prefăcut steaua.

Venus nu mai e pentru noi un simbol alegoric, pierdut în tămăerea norilor și domnind asupra inimelor înlănțuite ; Pământul nu mai e un sălaș josnic, cârmuit de înriuririle cerești ; orizontul ni s'a mărit, planeta noastră s'a desrobit și plutește în spațiul fără de mărgeni ; Venus e și ea un Pământ cereșc, sora și

vecina noastră, și privirile luminate, cari o privesc azi, nu mai văd în ea, ca Homer ori Menelaos, un punct luminos, strălucind deasupra capetelor noastre și călăuzindu-se sentimentele inimelor odată cu zvâcnirile sângelui, ci o lume asemenea cu cea pe care locuim, învârtindu-se, ca și a noastră, în jurul aceleiași soare, trăind din aceeași lumină și căldură; și, fiind în stare a țineă pe dânsa generații cari gândesc, pentru cari Pământul, pe care sântem, e și el o stea cerească.

* * *

E una din cele mai frumoase cuceriri ale astronomiei, c'a făcut din om un cetățean al cerului. Planeta, pe care o locuim, e o stea ca și Venus, Mart sau Joe, etc.; nu numai că nu zace în centrul creației, dar stă în fundul Nemărgenitului, ca și cele mai depărtate stele ale Căei laptelui, (Drumul robilor). Această strălucită Venus, nu are dela sine mai multă lumină decât Pământul nostru; primește raze dela Soare și le aruncă în spațiu, ca Luna. Luați o lunetă și îndreptați-o spre Venus; o veți vedeă că e în formă de craiu nou. Nu mai e Venus, e Diana.

Luați o lunetă ceva mai mare și ceți vedea că mărgenile acestui craiu nou nu sânt regulate și că polul austral e lățit, rotund, pe când cel boreal e ascuțit. Dacă veți avea o lunetă și mai mare, veți cunoaște că are atmosferă, fiindcă e trecere treptată între partea luminată și cea întunecată și de pe norii strălucitori sau umbrele ușoare care îi pătează discul.

Dacă mergi și mai departe încă și-ți place să faci câteva socoteli de astronomie practică, vei afla că diametrul acestui glob e tocmai cât al Pământului, cu deosebire de o miime cel mult, dar că Venus e puțin mai ușor decât noi, densitatea fiindu-i opt zecimi dintr'a noastră. De unde urmează că lucrurile sânt ceva mai ușoare pe ea. Un kilogram, dus pe Venus, ar cântări numai 802 grame. Pe Mart ar trage încă mai puțin: 276 de grame; iar pe Lună, și mai puțin: 174. Aci pe Pământ, sântem foarte grei.

Astronomia ne învață de asemenea că sora asta mai mică a planetei noastre e în legătură cu noi nu numai prin lumină, dar și prin atragere, și că spațiul nu numai că nu-i despărțire între lumi, ci, în adevăr, le leagă,

ca o trăsătură de unire nevăzută. Așa, depărtarea care ne desparte de Venus e acum de 41 de milioane de kilometre. Pentru a o trece, lumină întrebuițează numai două minute și șapte-spre-zece secunde. E oare această depărtare, despărțire adevărată? La Paris, unei telegrame, ca să ajungă la câteva sute de metri, îi trebuie mai mult de un ceas. Dacă vreodată astronomii vor putea așeză telegraful ceresc, se va putea comunica mult mai răpede dela o lume la alta, decât dela o stație la alta a Babilonului de azi. O prietenă a progresului, D-na Gusman, din Bordeaux a avut ideea rară de-a lăsa o sută de mii de lei Academiei de știință, ca să încerce această nebunie măreață, comunicația optică între Pământ și planetele vecine din cer. Se pare că s'ar fi putut primi darul, după cum s'a primit cel pentru vindecarea oftigei, bine înțeles întrebuițând numai venitul așteptând descoperirea, ca să se încurajeze din el observațiile ce se fac spre a cunoaște lumile cele mai apropiate. Institutul a crezut că nu trebuie să primească. Darul va merge, de bună seamă, în Statele Unite.

Dacă razele luminoase aruncate de Venus pe Pământ, întrebuițează numai două minute și șaptesprezece secunde ca să ne vie, atragerea între sele două planete merge și mai răpede, căci nu întrebuițară nici o secundă. Și ce minune ! Simțim la 41 de milioane de kilometri înriurirea ei tainică ; simțim că trece nu departe de noi și, lunecând pe povârnișul fermecat al atragerii ei, părăsim o clipă orbita regulată a drumului nostru în jurul Soarelui și ne apropiem de brazda ei. Mecanica socotește această cotire și o ține în seamă.

Dacă Soarele n'ar fi mai tare, cele două planete surori, Pământul și Venus, s'ar apropia neîncetat una de alta și ar ajunge să se atingă ca două libelule, cari ar zbură în întinderea cerurilor. Dar, din fericire pentru noi, Soarele atotputernic își ea răpede drepturile și totul se regulează.

Anul pe Venus e numai de 224 de zile. E foarte scurt ! Dar, în schimb, se pare că zilele sânt foarte lungi ori, mai bine, veșnice. Norii de-acolo ne împiedecă grozav și nu-i putem hotărâ bine mișcarea de învârtire în

jurul osiei sale. Cunoaştem, aproape pân la o sutime de secundă, cât ține rotirea celei-alalte vecine, a planetei Mart, care e de 24 de ceasuri 37 de minute, 22 de secunde și 65 de sutimi de secundă; nu cunoaştem aproape nimic pentru Venus. Mai mulți astronomi au scos încheere că s'ar putea ca ea să aibă neîncetat aceeași emisferă în spre Soare. Dacă ar fi așa — lucru ce vom și cred, în curând — ar fi zi veșnică pe o parte și noapte veșnică pe cealaltă. Ar fi o lume ciudată.

De-o parte, lumină, căldura viață, de cealaltă, noaptea și frigul înghețat al morței. Și-ar putea alege ca locuința, unii așa ca să aibă Soarele neconținut la zenit; alții, di'mpotrivă, veșnic noapte, luminată cu electricitate, cu lumină artificială; alții, o zi veșnic la amurg. Venus cea frumoasă ar avea astfel o emisferă pe veci cu noapte și una pe veci cu zi. Ce ciudățenie! Cât de puțin se vor fi deosebind ținuturile, ce forme de viață, ce fel de locuitori! Dar ceea ce ne mișcă mai mult sânt legăturile de vecinătate și atragere.

Așa, chiar acuma, Soarele ne arată cea mai mare activitate, dovadă petele și erupțiile.

Această culme de lucrare se întâmplă tot cam la unsprezece ani.

Așa va fi din nou în 1905. Pe Pământ, la 149 de milioane kilometri de depărtare de Soare, acul magnetic ne arată în același timp un maximum de putere a magnetismului.

Și totul ne face să credem că tot așa e pe Venus și pe Mart, chiar dacă n'ar fi acolo ace magnetice, cari să arate această lucrare magnetică.

Știința stelelor ne deschide acuma orizonturi neașteptate în privința vieții de di'ncolo de Pământ. Știm că Pământul, Venus și Mart sânt trei patrii plutitoare, cârmuite de aceleași puteri, de aceeași atragere și legă-nate în clătinările acelui-ași magnetism. Privită din acest punct de vedere, Venus e și mai interesantă pentru noi de cum a fost în vremile străvechi. Cunoștința acestor simpatii cerești nu-i oare întâiul pas spre cucerirea altor lumi?

AUTORII CLASICI

Alecsandri V. — Poezii	1.50
— Teatru, vol. I	1.50
— Teatru, » II	1.50
— Teatru, » III	1.50
— Teatru, » IV	1.50
— Teatru, » V	1.50
— Proză	1.50
-- Poezii populare ale Românilor	1.50
Alecsandrescu Gr. — Versuri și proză	1.25
Bălcescu N. — Istoria Românilor supt Mihai- Viteazul	1.50
Bolintineanu D. — Poezii	1.50
Creangă I. — Opere Complete	1.50
Eminescu M. — Geniu Pustiu	1.50
Eminescu M. — Poezii postume	1.50
— Poezii	1.50
— Scrieri politice și literare	1.50
— Literatură populară	1.50
Filimon N. — Ciocoi vech și noi	1.50
Ispirescu P. — Legendele sau basmele Româ- nilor	1.50
Ispirescu P. — Poveștile unchiașului sfătos	1.50
Negruzzi C. — Proză	1.50
Odobescu Al. — Opere complete, vol. I	1.50
— Opere complete, vol. II	1.50
Pann Anton. — Opere complete	1.50
V. Stamati, V. Cârlova, N. Nicolescu — Opere complete	1.50

Din autorii clasici se găsesc și în ediție de lucș, afară
de Geniu Pustiu, Poezii Postume și Poezii de Eminescu
cu prețul lei 3. — volumul.

Biblioteca Minervei

a 30 bani volumul

Cuprinzând atât opere datorite scriitorilor
noștri celor mai de merit, precum și tra-
duceri, după capodoperile străînătății.

Lipsa unei asemenea biblioteci, conștiin-
cios întocmită, și românește redactată,
se simțea prea mult, ca publicul cititor
să mai poată aștepta.

Dacă «Bibliotecile» de până acum, înte-
meiate numai în vederea câștigului
bănesc, și-au creat cititorii lor, cu atât
mai mult avem încrederea că BIBLIO-
TECA MINERVEI, ale cărei scopuri sânt
din cele mai curate, își va crea pe ai săi.
Spre acest scop, BIBLIOTECA MINERVEI
necruțând nici un sacrificiu :

VA APAREA LA DATE FIXE ȘI NESCHIM-
BATE, VA PUBLICA ADEVARATE LU-
CRARI DE MERIT, și nu va nesocoti nici
una din cererile cititorilor săi.

Librăria editoare «MINERVA»
B-dul Academiei 3. — București.

toare, faptului că este o putere, care unește între ele toate lumile, trebuie să-i dăm prețul cuvenit.

Nu vom putea înse mări prea tare însemnătatea lui.

Să nu uităm : lumile se leagă între ele prin atragere.

VI.

LA O SUTĂ DE MILIOANE DE MILIARDE DE KILOMETRI.

Urmându-mi călătoria prin cer, am părăsit sistemul soarelui Apha al Centaurului și m'am aruncat în adâncurile înstelate ale Crucii Sudului. Am cutreerat țermuri pline de soare, din sistem în sistem, văzând cum fug pe dinnainte-mi stelele, cari mă orbeau o clipă și apoi se scufundau în noaptea nesfârșită. Starea firească a Universului este noaptea și liniștea. Lumină e numai în jurul soriilor și-a lumilor ; numai în vecinătatea lor, în atmosfera lor, este zgomot. Cotind pe lângă grupe de stele, văzui Pământuri uriașe rostogolindu-se într'o lumină neobișnuită pen-